

ทีละเล็กทีละน้อย ให้รู้ค่าของเงิน รู้การบริหารการเงิน รู้ในคน รู้การบัญชี รู้ธรรมะ (สัจจะ/ ทัมมะ / ขันติ / จาคะ) เมื่อเงินอยู่คู่กับธรรมะ เงินก็ไม่เป็นอสรพิษเว้งกัด เจ้าของเงิน เมื่อมีเงินมากขึ้นเป็นล้านบาท เป็นชาวบ้าน ที่มีความรู้แค่ ป. 4 ก็สามารถบริหารเงินได้ โดยราบรื่น ฉะนั้นการเรียนรู้การแก้ปัญหา ความรับผิดชอบก็ตามมา

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ได้ให้ธรรมะไว้คู่กับเงิน โดยจัดให้มีระบบเงินทุนหมุนเวียนขึ้น ในลักษณะ "ศูนย์สาธิตบริหารการเงิน" เพื่อช่วยแก้ปัญหาหนี้สินของราษฎรให้ได้ หารูปแบบ การสาธิต แล้วนำไปเผยแพร่ขยายทุกหมู่บ้านทั่วประเทศ ในลักษณะเป็นเศรษฐกิจหมู่บ้าน และพัฒนาต่อไปเป็นระบบหมู่บ้านสหกรณ์ในอนาคต คือ คุณธรรมที่ทุกคนควรศึกษาและ น้อมนำมาปฏิบัติมีอยู่ 4 ประการ คือ สัจจะ ทัมมะ ขันติ จาคะ นำมาเป็นเครื่องมือในการ ปลุกฝังคุณธรรม เช่น อย่าดูหมิ่นเงินน้อย อย่างนอนคอยโชค ลองดูแมลงผึ้งที่เขาเอามา เตะทีละน้อยๆ เตะมากๆ เข้าก็ได้ น้ำผึ้งเป็นขวด เป็นไห.. การเทศนาของพระเป็นแก่นามธรรม ชาวบ้านฟังแล้วก็หายไป ที่เป็นระบบที่ชาวบ้านจะพึ่งพาอาศัยในยามตกทุกข์ได้ยาก..ร่วมคิดร่วมปรึกษา ร่วมแก้ปัญหา ร่วมพัฒนาเพื่ออนาคตชนบทไทยที่มั่นคงและยั่งยืน

อุดมการณ์กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ "จะทำการสิ่งใดต้องใจมั่น ร่วมแรงแข่งขัน ไม่หวั่นไหว เลิกเป็นคนเห็นแก่ตัวเร่งกล้วยๆ แยกกันตาย รวมกันอยู่คิดดูเอา"

คติเตือนใจ พระพุทธเจ้าตรัสเตือนไว้ว่า "สิ่งที่บุคคลไม่ควรเข้าใกล้ 4 ประการ คือ 1. บุคคลไร้ยางอาย 2. หญิง-ชายที่ไร้สัจจะ 3. พระที่ไร้ศีล 4. กำแพงหินที่ผู้พึง ธรรมะเหล่านี้เป็นเพียงตัวอย่างเท่านั้น แต่ถึงแม้จะให้ธรรมะแก่ชุมชนร่วมกับกระบวนการ ทำกลุ่มมากเพียงใดก็ยังคงแก้ปัญหาสังคมได้ระดับหนึ่ง เพราะชุมชนได้รับผลกระทบ จากภายนอกเป็นอันมาก ยิ่งในปัจจุบันที่มีอิทธิพลของสื่อรุนแรง จึงต้องหาข้อมูล โดยแบบสอบถาม เปิดเวทีอภิปรายปัญหา แล้วนำปัญหาที่ว่านั้นมาอภิปรายมาถกกัน เช่น ปัญหาคนเห็นแก่ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม ปัญหาความร่วมมือกันในชุมชน ปัญหาเอารัด เอาเปรียบกัน ปัญหาเล่นพรรคเล่นพวก ปัญหาอิทธิพล ปัญหาความเป็นไม่ธรรมในสังคม มั่วสุ่มและเกี่ยวข้องกับอบายมุข ปัญหาครอบครัว ปัญหาเด็กเล็กขโมยน้อย เป็นต้น อย่างไรก็ตามการแก้ปัญหาในชุมชนก็ยังไม่เพียงพอ ต้องมีพระวิทยากรมาเพิ่มเติม และมี กระบวนการจูงใจที่เหมาะสม ต้องเสริมเติมแต่งให้มาก และมีคำมั่นสัญญา หรือคำปฏิญาณ ที่จะปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม มีการติดตามผลอย่างต่อเนื่อง ก็จะทำให้ธรรมะถูกปลุกฝังลง ในชุมชนได้ เกิดชุมชนที่มีความมั่นคง ยั่งยืนต่อไปได้

กลุ่มนี้จะสะสมทรัพย์สินมีโครงการฝึกอบรมที่ผู้วิจัยได้ไปสังเกตการณ์และร่วมปฏิบัติในบางกิจกรรม เห็นว่าเป็นการฝึกอบรมที่น่าสนใจมีความแตกต่างจากโครงการฝึกอบรมทั่วไป คือเข้าค่ายอบรมประกอบด้วยบุคคลทุกเพศทุกวัย เข้าค่ายร่วมกัน แต่เมื่อแบ่งกลุ่มวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหา จะแบ่งกลุ่มตามวัย (ผู้สูงอายุ วัยทำงานและเยาวชน) เพื่อนำเสนอแนวคิด วิธีแก้ปัญหาที่แต่ละวัยจะมองต่างกัน ในที่ประชุมใหญ่ทำให้คุณปู่คุณย่า คุณพ่อคุณแม่และลูกหลานมองเห็นมุมมองแนวคิดที่ต่างกันอย่างชัดเจน อาจช่วยลดช่องว่างความแตกต่างระหว่างรุ่น (Generation gap) ได้ดีอีกวิธีหนึ่ง ผู้วิจัยขอเสนอตัวอย่างโครงการฝึกอบรมค่ายคุณธรรมและแนวการจัดกิจกรรมไว้ดังต่อไปนี้

โครงการฝึกอบรมค่ายคุณธรรม

วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. เพื่อสร้างเสริมและพัฒนาคุณธรรม การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุขแก่สมาชิกกลุ่ม
2. เพื่อสนับสนุนการลดปัญหาการอยู่ร่วมกัน และอธิบายมุขต่างๆ แก่สมาชิกกลุ่มนี้จะสะสมทรัพย์สินและคนในชุมชน

วิธีดำเนินการ

1. จัดเก็บข้อมูลปัญหาในชุมชนโดยใช้แบบสอบถามและจัดเวทีพูดคุยร่วมกับแกนนำ
2. เตรียมทีมงานวิทยากรและพี่เลี้ยงซึ่งได้จากคนในพื้นที่และเครือข่ายกลาง
3. จัดเข้าค่ายคุณธรรมในพื้นที่เป้าหมาย 2 วัน 1 คืน ผู้เข้าค่ายประกอบด้วย ผู้สูงอายุ วัยทำงาน และเยาวชน เข้าค่ายร่วมกัน
4. ติดตามกลุ่มที่เข้าค่ายคุณธรรมโดยผลัดเปลี่ยนกันติดตาม ทั้งนี้แล้วแต่สมาชิกจะตกลงกันเอง รวมทั้งสมาชิกเครือข่ายกลางบางโอกาส
5. เวทีเสวนาคุณธรรมระดับตำบล/จังหวัดเพื่อถอดบทเรียน สรุปผลการดำเนินการ และแลกเปลี่ยนการเรียนรู้

ตัวชี้วัดโครงการ

1. เน้นการลดและเลิกอบายมุขภายในชุมชนที่เปิดค่ายคุณธรรมอย่างเป็นรูปธรรม
2. ลดปัญหาการอยู่ร่วมกันในชุมชน โดยเฉพาะปัญหาความคิดแตกต่างระหว่างวัยภายในครัวเรือน (Generation gap)
3. เกิดกลุ่มพัฒนาคุณธรรมในชุมชนและเป็นเครือข่ายของการใช้พลังชุมชน โดยตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อแก้ปัญหาทางสังคมอย่างครบวงจร

ลักษณะกิจกรรมและกระบวนการเข้าค่ายคุณธรรม

เนื่องจากการเข้าค่ายระยะสั้นเพียง 2 วัน กับ 1 คืน ดังนั้นชุมชนที่จะจัดค่ายคุณธรรมนี้ แกนนำและหัวหน้าชุมชนต้องมีข้อมูลจากเครือข่ายตามตัวชี้วัดข้อ 3 คือเป็นกลุ่มพัฒนาคุณธรรมในชุมชนและประสงค์จะเป็นเครือข่ายตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ซึ่งผู้นำในชุมชนต้องประสานงานก่อนการจัดค่ายคุณธรรม และได้รับฉันทานุมัติจากพระอาจารย์เจ้าของโครงการ (พระอาจารย์สุบิน ปณีโต) กิจกรรมสำคัญของโครงการคือวันแรกทำบุญร่วมกัน ไหว้พระตักทายซึ่งกันและกัน นั่งสมาธิ ทำความเข้าใจตนเอง ทำความเข้าใจเรื่องศีล ฟังเพลงธรรมะ แบ่งกลุ่มแลกเปลี่ยนปัญหา ยกตัวอย่างเรื่องจริงวิเคราะห์ว่าเหตุการณ์นี้เกิดจากการขาดคุณธรรมข้อใด และพิจารณาว่าจะแก้ไขปัญหาได้อย่างไร จะเติมคุณธรรมข้อใดที่ขาดไป จะร่วมกันแก้ปัญหาหรือต่างคนต่างแก้ปัญหา แล้วนำเสนอต่อกลุ่มใหญ่ ฟังนิทานคุณธรรม เดินจงกรม นั่งสมาธิและฟังธรรม วันที่สองกิจกรรมจะเริ่มด้วยการสวดมนต์ เดินจงกรม นั่งสมาธิ ฟังธรรม ส่วนกิจกรรมฝึกสำรวจตนเองจะฝึกการรู้ตนเองด้วยการทำรายจ่ายส่วนตัวและครัวเรือน และสำรวจตนเองโดยแบ่งกลุ่มตามวัยเพื่อวางแผนชีวิตว่าจะลด-เลิกอบายมุขใดบ้างและจะขยายผลให้กับผู้อื่นอย่างไร จะติดตามผลอย่างไร พิธีกรรมที่สำคัญคือพิธีจุดเทียนเปิดคุณธรรม ปฏิญาณตน และทอดผ้าป่าคุณธรรม โดยเขียนสิ่งที่จะเลิกและสิ่งที่จะทำต่อไปใส่บาตรพระและรดน้ำมนต์ก่อนกลับบ้าน

การติดตามประเมินผล

1. การติดตามกันเองภายในพื้นที่ โดยกลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มวัยทำงาน กลุ่มเยาวชนที่ได้เข้าค่ายและมีข้อตกลงร่วมกัน แลกกันติดตามกันเอง โดย กลุ่มผู้ใหญ่ติดตามกลุ่มเยาวชน กลุ่มวัยทำงานติดตามผู้สูงอายุ และกลุ่มเยาวชนติดตามกลุ่มวัยทำงาน โดยตกลงนัดสถานที่พบกันหรือวิธีการติดตามด้วยกันเอง เป็นระยะไป

2. ติดตามโดยทีมเครือข่ายสัจจะสะสมทรัพย์ส่วนกลาง ที่ลงไปในพื้นที่ตำบลหรือวันที่ทำกลุ่มสัจจะฯแต่ละพื้นที่ ภายหลังจากสมาชิกเข้าค่ายแล้ว 2 เดือน และ 4 เดือนตามลำดับ
3. เมื่อครบปีเก็บข้อมูลปัญหาการอยู่ร่วมกันในชุมชน และปัญหาอบายมุขอีกครั้ง

ส่วนใหญ่หลังการเข้าค่ายจะตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ฯ ในหมู่บ้านซึ่งพระอาจารย์สุบินจะเป็นประธานตั้งกลุ่มขึ้นมาและจะมีการประชุมสมาชิกทุกเดือน ในระยะแรกพระอาจารย์สุบินจะเป็นประธานการประชุม จนกว่าจะเห็นว่ากลุ่มเข้มแข็งก็จัดประชุมกันเอง แต่อย่างน้อย เมื่อครบรอบปีของการตั้งกลุ่ม พระอาจารย์สุบินจะมาเป็นประธานการประชุม ดังกรณี ตัวอย่างการประชุมกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ฯ ที่บ้านอ่าวช่อ ตำบลอ่าวใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดตราด วันที่ 3 กันยายน 2548 ซึ่งเป็นวันครบรอบ 10 ปี ของการก่อตั้งกลุ่ม จากการสังเกตการประชุมและสำรวจสภาพแวดล้อมของหมู่บ้าน ดังนี้

- สภาพแวดล้อมโดยทั่วไป ทางไปตำบลอ่าวช่อสองข้างทางเป็นต้นไม้ใหญ่ การประชุมจัดที่วัดอ่าวช่อซึ่งตั้งอยู่บนเนิน บ้านของชาวบ้าน หมู่ 2 จะตั้งอยู่บริเวณข้างล่างที่ลาดลงไปสู่ทะเล เป็นหมู่บ้านที่มีอากาศสดชื่น ตำบลอ่าวช่อนี้มีหมู่บ้านอยู่ 6 หมู่ โดยหมู่ 2 - 5 เข้าร่วมโครงการสัจจะสะสมทรัพย์ ส่วน หมู่ 1 เป็นหมู่บ้านได้รับโครงการของกองทุนพัฒนาชุมชน

การตั้งกลุ่มและการทำกิจกรรมของชาวบ้าน

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ของหมู่ 2 เริ่มต้น 100 กว่าคน ปัจจุบันมีสมาชิกทั้งหมด 630 คน จากชาวบ้านพันกว่าคน วันที่ประชุมเป็นวันครบรอบ 10 ปี ของการก่อตั้งกลุ่ม ซึ่งชาวบ้านที่เป็นสมาชิกในกลุ่มจะมาประชุมประจำปีกัน เพื่อประชุมเรื่องต่างๆ และรับเงินปันผลที่ได้จากเงินออม และวันที่ 3 ของทุกเดือนจะมีการประชุมประจำเดือน ภายในกลุ่มจะมีกรรมการกลุ่มซึ่งจะเลือกตั้งขึ้นมา มีวาระ 1 ปี แล้วเลือกใหม่ทุกปี

กิจกรรมของสมาชิกในกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ในแต่ละเดือนจะมีการพิจารณาให้สมาชิกคนที่ต้องการกู้เงิน โดยในการกู้เงินผู้กู้จะต้องมีผู้ค้ำประกันที่เป็นสมาชิกในกลุ่ม การกู้เงินนี้ผู้กู้จะต้องส่งเงินคืนให้ตรงเวลาเพื่อจะให้คนอื่นกู้ต่อไปได้ ถ้าเกิดมีการคืนเงินช้าก็จะยังไม่ให้คนอื่นได้กู้เงินต่อไป และจะถูก สมาชิกตำหนิตามแนวคิดสัจจะสะสมทรัพย์ และอาจถูกตำหนิจากเพื่อนสมาชิก

นอกจากการนำเงินออมของสมาชิกให้เพื่อนสมาชิกได้กู้แล้ว ยังมีการนำเงินที่มีอยู่ไปลงทุนซื้อของมาขายให้กับสมาชิก ซึ่งสินค้าต่างๆ เช่น ข้าวสาร น้ำตาล บัตรเติมเงินโทรศัพท์ น้ำยาซักผ้า เป็นต้น สินค้าที่นำมาขายก็จะมีการสำรวจ จากการทำบัญชีของแต่ละครัวเรือนก่อนว่าในกลุ่มสัจจะฯ ของในแต่ละหมู่บ้านมีการใช้อะไร เท่าไร แล้วจึงรวมกันไปซื้อมาซึ่งจะได้ราคาที่ถูกกว่าท้องตลาด โดยสินค้าต่างๆ ที่ซื้อมาจะมีที่เก็บไว้ที่วัดไผ่ล้อม แล้วร้านค้าของชุมชนจึงไปรับมาขาย เมื่อสมาชิกมาซื้อของก็จะมีการจดยอดเงินที่ซื้อของไว้ แล้วในแต่ละเดือนที่มีการประชุมก็จะมีการจับฉลากของใช้ เช่น ข้าวสาร น้ำตาล น้ำปลา ผงซักฟอก ถ้าซื้อสินค้ามากก็จะมีสิทธิจับฉลากมาก เพื่อคืนกำไรให้กับผู้ซื้อที่เป็นสมาชิก และตอนปลายปีก็จะมีการปันผลคืนให้ด้วย

ในการลดค่าใช้จ่ายของสมาชิก นอกจากการพิจารณาการลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นแล้ว ยังทำการวิเคราะห์ว่าในแต่ละเดือนสมาชิกใช้อะไรบ้าง รวมกันทั้งหมดแล้วเป็นเท่าไร โดยเฉพาะของใช้ที่จำเป็นในชีวิตประจำวันหรืออาหารซึ่งอาจจะพิจารณาหาซื้อจากแหล่งผลิตโดยตรงที่จะสามารถซื้อได้ในราคาถูกแล้วบางครั้งหากชุมชนสามารถผลิตเองได้ก็จะผลิตเอง เช่น ในแต่ละเดือนชุมชนต้องใช้ไข่ไก่ 1,000 ฟอง ชุมชนควรสนับสนุนให้มีการเลี้ยงไก่ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีการนำสิ่งของไปช่วยเหลือชาวบ้านที่ลำบาก หมู่บ้านละ 2 คน ซึ่งในแต่ละปีจะให้สมาชิกได้เสนอชื่อ โดยจะนำข้าวสารไปให้เดือนละ 5 ถัง การที่จะเลือกช่วยเหลือใครก็จะดูเสียงส่วนใหญ่ของสมาชิก และคว่าคนที่ได้รับการช่วยเหลือพร้อมทั้งครอบครัวของเขาเป็นครอบครัวที่ปลอดภัย คือ ไม่กินเหล้า ไม่สูบบุหรี่ ไม่เล่นการพนัน

การตัดสินใจเรื่องต่างๆ ของกลุ่มจะต้องถามความต้องการของสมาชิกส่วนใหญ่เสมอ

- ธรรมเนียมที่เน้นในกลุ่ม คือ การมีสัจจะ มีความซื่อสัตย์ มีความรับผิดชอบ

ท่านพระครู ได้สอนให้ชาวบ้านประพฤติดี เป็นตัวอย่างที่ดีแก่ลูกหลาน ให้หลีกเลี่ยงอบายมุขต่างๆ โดยเน้นที่ศีล 5 และให้ความสำคัญกับศีลข้อที่ 5 มากที่สุด เพราะคนที่ดื่มสุราแล้วเมาสสามารถทำอะไรก็ได้ทุกอย่าง วิธีการของท่านจะให้ชาวบ้านที่เป็นสมาชิกรู้จักคิดและตัดสินใจร่วมกัน รู้จักพิจารณาว่าสิ่งไหนดีสิ่งไหนไม่ดี

รูปแบบที่ 2 การเน้นกระบวนการกลุ่ม ความเข้มแข็งของกลุ่ม และบุคคลต้นแบบในชุมชน

การริเริ่มโครงการเกิดจากการรวมกลุ่มตามธรรมชาติ เสริมด้วยบุคคลต้นแบบสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มเป็นเครือข่ายหลายเครือข่ายร่วมกันเป็นสหข่าย ตัวอย่างในกรณีนี้คือสหข่ายชุมชนคนเป็นสุขจังหวัดนครปฐม

ตัวอย่างผู้นำกลุ่มคนหนึ่ง เดิมเป็นคนขี้มอเตอร์ไซค์รับจ้าง เคยเป็นเด็กเกเรประจำหมู่บ้าน คบเพื่อนเป็นนักเลงหัวไม้ ดื่มเหล้า สูบบุหรี่ เล่นการพนัน จนถึงวัยที่มีครอบครัวมีบุตร เริ่มคิดถึงอนาคตของครอบครัว กลับตัว กลับใจ เลิกอบายมุขทั้งหมด ชาวบ้านมองอย่างไม่ไว้ใจว่าจะไปได้แค่ไหน ด้วยคำปรามาศของชาวบ้าน พยายามพัฒนาตนเอง ทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม จนปัจจุบันเป็นผู้นำชุมชน เป็นสมาชิก อบต. ทำตัวเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ชาวบ้าน ชักชวนเพื่อนใกล้ชิดคิดให้เลิกอบายมุข และขยายวงกว้างออกไป โดยการตั้งกลุ่มทำประโยชน์ให้ชุมชน ส่งเสริมคนวัยหนุ่มสาวและเด็กๆ ให้ประพฤติดี รับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม ทำประโยชน์ให้สังคม จัดกิจกรรมครอบครัวสัมพันธ์ โดยนำอาหารมารับประทานร่วมกัน 3 - 4 ครอบครัว หมุนเวียนกันไป สร้างความเชื่อมโยงกัน ทุกวันทุกวัย เพื่อสืบทอดเจตนารมณ์อย่างต่อเนื่อง รวมกลุ่มเป็นเครือข่ายภายในตำบล และเข้าร่วมกับสหข่ายชุมชนคนเป็นสุขของจังหวัด

สหข่ายชุมชนคนเป็นสุขของจังหวัดมีการประชุมร่วมกันเดือนละครั้ง (กลุ่มเครือข่ายย่อยจะประชุมกันเองตามโอกาสประมาณ 1 - 2 สัปดาห์ต่อครั้ง) เวียนกันไปตามเครือข่ายต่างๆ โดยมีกิจกรรมหลักดังนี้

- แลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ของแต่ละเครือข่าย
- เป็นฐานรองรับการทำงานตามโครงการหรือแนวทางที่เสนอในกลุ่ม
- ฝึกฝนการเป็นวิทยากร เช่นการพูดในที่ประชุมของแกนนำ

- สาธิตกลุ่มการเงินพึ่งตนเองเช่นการออมทรัพย์ การทำวิสาหกิจชุมชน เช่นปืมน้ำมัน

- แนวคิดการทำสวนเกษตรประณีต

ในการประชุมเมื่อเดือนสิงหาคม 2548 ได้จัดประชุมที่สวนเกษตรประณีตทวิสุข ซึ่งเจ้าของเป็นข้าราชการบำนาญของกระทรวงศึกษาธิการได้ให้แนวคิดการทำเกษตรประณีต การทำเตาเผาถ่าน ทำแกสชีวภาพ ที่นำมาสาธิตในการทำอาหารเลี้ยงสมาชิกในวันประชุม ซึ่งมีสมาชิกร่วมร้อยคน

แนวคิดของเกษตรประณีต มีดังนี้

1. ผลิตทุกอย่างที่เรากิน กินทุกอย่างที่เราผลิต ดังนั้นต้องทำเกษตรเพื่อให้มีอยู่มีกิน ก่อนคิดจะนำไปขาย

2. ลดต้นทุนการผลิต เพื่อลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ ดังนั้นจึงใช้ปุ๋ยที่ผลิตได้เองจากวัสดุเหลือใช้ในครัวเรือน ทำแกสชีวภาพใช้ในการหุงต้มและกระแสไฟฟ้า สร้างเตาเผาถ่าน ที่นอกจากจะได้ถ่านมาเป็นเชื้อเพลิงแล้วยังได้น้ำส้มควันไม้ใช้กำจัดศัตรูพืชและประโยชน์อื่นๆ

3. ปลูกไม้บ้านาญ หมายถึง การปลูกไม้ยืนต้นประเภทไม้ยางพารา ไม้สัก หรือไม้ไผ่ ซึ่งใช้ประโยชน์ได้มากและต่อเนื่อง เป็นประโยชน์ตลอดไปถึงลูกหลาน

สหข่ายชุมชนคนเป็นสุข เป็นแนวคิดการพัฒนาชุมชนที่ผสมผสานทางสังคม และทุนชีวิต 9 ประการ คือ

ทุนปัญญา - จิตใจ

ทุนความรู้ - รู้เท่าทัน

ทุนสังคม ศิลปวัฒนธรรม

ทุนทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

ทุนการเมืองการปกครอง

ทุนสุขภาพร่างกาย

ทุนแกนนำ

ทุนเวทีสาธารณะการสื่อสาร

และทุนเศรษฐกิจและสวัสดิการกลาง

รูปแบบนี้เป็นรูปแบบที่ต้องอาศัยบุคคลต้นแบบที่ได้รับการยกย่องนับถือจากกลุ่ม เป็นพลังอำนาจตามธรรมชาติตามวิถีของชุมชนไม่ใช่ผู้นำชุมชนที่เป็นทางราชการ บุคคลต้นแบบที่จะเป็นผู้นำในการกำหนด หรือ "วาดฝัน" ว่าชุมชนนี้ต้องการให้หมู่บ้าน มีความสุขอย่างไร ซึ่งโดยทั่วไปชุมชนระดับชาวบ้านไทยมักจะมีหนี้สินที่เป็นต้นเหตุ ของปัญหาต่าง ๆ นับเป็นความทุกข์ที่สำคัญ ดังนั้นถ้าชาวบ้านต้องการให้หมู่บ้านมีความสุข โดยลดความทุกข์คือการลดและปลดหนี้ในชุมชนชาวบ้านจะช่วยกันคิดว่าหากหมู่บ้านจะ ปลดหนี้จริงจะต้องดำเนินการในเรื่องสำคัญอย่างน้อย 4 ประการคือ

1. ลดรายจ่าย โดยคำนวณว่าปีหนึ่งในหมู่บ้านต้องเอาเงินไปซื้อสินค้าข้างนอก มาเท่าไร คิดเป็นเดือนละเท่าไร ทำไมไม่ทำร้านค้าชุมชน ซื้อสินค้ามาขายกันเอง ก็เกิด ร้านค้าชุมชน ปั่นน้ำมันชุมชน โดยระดมหุ้นในหมู่บ้าน สิ้นปีมีปีนผล
2. ลดต้นทุนการผลิต โดยตั้งกลุ่มเกษตรกรรมธรรมชาติ เลิกใช้ปุ๋ยเคมี ส่งคนไป อบรม
3. การแปรรูปผลิตผลเพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตผล
4. พัฒนาทุนหาทุนดอกเบี้ยต่ำมาเสริม โดยตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ และมีกองทุน สาธารณะเป็นสวัสดิการให้หมู่บ้าน

หลักการดำเนินงานจะต้องประกอบด้วย

- การพบปะพูดคุย การมีส่วนร่วม
- การมีกฎเกณฑ์ที่ชาวบ้านร่วมกันคิด จะศักดิ์สิทธิ์กว่ากฎหมาย เพราะกฎหมายนั้น ชาวบ้านจะรู้สึกว่ามีบังคับ
- ไม่ใช่ผู้นำเดี่ยว แต่ใช้ "สภาผู้นำ" ที่คัดเลือกกันเองภายในกลุ่มต่างๆ
- ต้องทำให้เกิดวัฒนธรรมการใช้ข้อมูลตรวจสอบประเมินผลของตนเอง ตลอด แผนชุมชนไม่ใช่ทำครั้งเดียว ต้องทำตลอดชีวิต เอาข้อมูลมาพัฒนาแผน ปรับแก้ กิจกรรมอยู่ตลอดเวลา เป็นลักษณะการวิจัยชาวบ้าน

ทั้งนี้ปัจจัยที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง คือ

1. การประชุมเป็นเนืองนิจ มีการประชุมทุกเดือน ใน 2 วาระ คือ
 - 1) สภา 10 โมง เวลา 10 - 12 น. เป็นการประชุมสภาผู้นำว่าในเดือนนั้นมีปัญหา อะไร จะจัดการอย่างไร จะต้องวางกฎเกณฑ์อะไรเพิ่มเติม

2) บ่าย 13 น. ประชุมชาวบ้านเพื่อทำประชาพิจารณ์สิ่งที่สภาผู้นำคิด โดยเฉพาะกฎเกณฑ์ที่ตั้งขึ้นมา

2. คัดสรรคนดีคนเก่ง มีความสามารถให้มาร่วมงาน เป็นการสร้างผู้นำใหม่ๆ
3. การใช้ข้อมูลที่แท้จริงในหมู่บ้าน ไม่ใช่ความรู้สึก
4. การทบทวนแผน ทบทวนข้อมูลทุกปี เพื่อปรับให้บรรลุเป้าหมาย หรือพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น

รูปแบบที่ 3 การเน้นภูมิปัญญาไทย ทูทางสังคม และการให้กำลังใจซึ่งกันและกัน

รูปแบบนี้เป็นการพัฒนาทูทางสังคมเพื่อสร้างชุมชนเป็นสุขมีเครือข่ายเป็นชมรม นักพัฒนาภาคตะวันออก ภาคตะวันตกและภาคกลาง

กลุ่มนี้ใช้แนวคิดการจัดการความรู้ในชุมชนและการวิจัยปฏิบัติการโดยชุมชน เชื่อมร้อยเครือข่ายในชุมชนให้เกิดการสร้างองค์ความรู้เฉพาะภายในชุมชนของตน ในกลุ่มนี้มีวิทยาลัยการจัดการทางสังคม ภายใต้การสนับสนุนของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (อพช.) มีสำนักงานกลางที่กรุงเทพฯ และมีสำนักงานภาคกลางที่พระนครศรีอยุธยา ภาคเหนือที่เชียงใหม่ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่สุรินทร์ และภาคใต้ที่สตูล

หลักคิดในการพัฒนาชุมชนมุ่งเน้นการพัฒนาจิตใจด้วยการพัฒนาตนก่อน โดยเริ่มจากแกนนำ ชุมชน และแกนร่วมในชุมชนเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมลด ละ เลิก สิ่งที่ไม่ดีไม่เหมาะสมและทำสิ่งที่ดีงาม โดยเฉพาะเรื่องอบายมุขจากระดับบุคคลต่อมาให้ความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว และสามารถมีเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองได้ในครัวเรือน จากระดับครอบครัวเริ่มช่วยเหลือเกื้อกูลไปยังระดับกลุ่มและชุมชน โดยมุ่งให้เกิดการเห็นคุณค่าของการเอาธุระกับงานของชุมชนโดยรวม

การเรียนรู้ของชุมชน มีลักษณะดังนี้

1. การจัดการกระบวนการเรียนรู้สำหรับชุมชนเป็นการช่วยให้ชุมชนค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตนเองจนสามารถพึ่งตนเองได้
2. ชุมชนเข้มแข็งพึ่งตนเองได้ เพราะเป็นชุมชนเรียนรู้ พร้อมทั้งจะเรียนรู้และตัดสินใจได้อย่างอิสระ สามารถจัดการทุนของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ให้ชุมชนตระหนักเกี่ยวกับรากเหง้าและเอกลักษณ์ของชุมชน รายรับ รายจ่าย หนี้สิน สาเหตุของความยากจน ความทุกข์ยากของชุมชน รู้จักสร้างทางเลือกอนาคตของชุมชนด้วยตนเอง และรับรู้และรับผิดชอบในเรื่องของส่วนรวมร่วมกัน
4. ผลของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนคือหลุดพ้นจากวิถีคิดแบบพึ่งพามาพึ่งตนเอง หลุดพ้นจากวัฒนธรรมอุปถัมภ์เข้าสู่วัฒนธรรมข้อมูล หลุดพ้นจากวัฒนธรรมการเรียนรู้แบบรับ มาเรียนรู้แบบรุก สืบค้น ตำราจ วิจัยแสวงหา พัฒนาองค์ความรู้ใหม่ด้วยตนเอง หลุดพ้นจากวิถีคิดและวิถีจัดการแบบแยกส่วน มาคิดแบบเชื่อมโยงหรือบูรณาการ และจัดการแบบผนึกกำลังก่อให้เกิดผลทวีคูณ
5. ชุมชนเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง ภูมิใจในรากเหง้าวัฒนธรรมค้นพบศักยภาพของตนเองอย่างแท้จริง จัดการกับชีวิตตนเองได้อย่างเป็นระบบ เป็นชุมชนพึ่งตนเอง สร้างหลักประกันความมั่นคง มีระบบสวัสดิการในวันนี้และวันหน้า

กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

1. ทีมแกนนำชุมชนละประมาณ 5 คน เป็นแกนหลัก แกนนำแต่ละคนค้นหาผู้นำตามธรรมชาติที่หลากหลายทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการคนละ 5 คน รวมผู้ร่วมดำเนินการประมาณ 30 คน ซึ่งจะมีทั้งพระหรือผู้นำทางศาสนา ครู เกษตรกร พ่อค้า ชาวชนที่มีใจอยากช่วยงานพัฒนาหมู่บ้านโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน
2. แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องชีวิตระบบคุณค่าในการอยู่ร่วมกัน แลกเปลี่ยนความคิดเกี่ยวกับการมองปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนเรียนรู้ทุกชีวิตและโลกภายนอกที่มีผลกระทบต่อชุมชน
3. ทำวิจัยชุมชน ออกแบบการค้นหาข้อมูลที่จะทำให้รู้ปัญหาที่แท้จริงของชุมชน และศักยภาพที่มีอยู่ของชุมชน
4. สรุปและสังเคราะห์ข้อมูลที่จะทำให้รู้ปัญหาที่แท้จริงของชุมชน และคิดค้นกิจกรรมที่จะแก้ไขปัญหาและเพิ่มทุนชีวิตของชุมชน
5. เสริมข้อมูลความรู้เกี่ยวกับทุนทางสังคม
6. ทำกิจกรรมกลุ่ม
7. มีเวทีแลกเปลี่ยนการเรียนรู้และสรุปบทเรียนประจำเดือนเป็นเวทีและไม่เป็นเวทีเป็นการเรียนรู้ของชีวิตจริงอย่างมีทิศทางและเป้าหมายที่ชุมชนจะกำหนดขึ้นเองว่า ชุมชนจะสร้างทุนชีวิตของชุมชนอย่างไรที่จะทำให้ชุมชนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและเข้มแข็ง

ขั้นตอนในการทำงานและเครื่องมือที่ใช้ในการทำงาน

1. ระดับบุคคล

เริ่มจากแกนนำหลักในชุมชน และแกนร่วมกิจกรรมประมาณชุมชนละ 15 - 30 คน เริ่มเรียนรู้ค้นหาตนเอง หาแนวทางวิธีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมโดยเฉพาะการลด ละ เลิก อบายมุขและการสะสมคุณธรรมพื้นฐานที่สำคัญ

เครื่องมือและเงื่อนไขที่ใช้ ศูนย์การเรียนรู้ด้านคุณธรรม ศูนย์เศรษฐกิจพอเพียง เวทีค้นหาตนเอง แลกเปลี่ยนคุณค่าความหมายของชีวิต กิจกรรมสำคัญ และกิจกรรมทางวัฒนธรรม

2. ระดับครอบครัว

การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในระดับครอบครัว ชุมชนละประมาณ 15 - 30 ครอบครัว *เครื่องมือและเงื่อนไขที่ใช้* วิเคราะห์ให้เห็นรากเหง้าของปัญหาจากบัญชีรายจ่าย คิดค้นแนวทางการลดรายจ่าย และทดแทนรายจ่าย และคิดค้นการเพิ่มรายได้ระดับครัวเรือน กิจกรรมที่สร้างเสริมความสัมพันธ์ในครอบครัว

3. ระดับกลุ่ม และชุมชน

การสร้างกิจกรรมสาธารณะของกลุ่มร่วมกัน การเชื่อมร้อยกิจกรรมสาธารณะของกลุ่มต่างๆ ในชุมชนเพื่อเห็นภาพรวมของการจัดการชุมชน นำมาสู่การสร้างความสุขในชุมชน

เครื่องมือที่ใช้และเงื่อนไขที่ใช้ การวิจัยปฏิบัติการโดยชุมชน การใช้กระบวนการเชื่อมร้อยเครือข่ายในชุมชน/ ตำบลและเครื่องมืออื่นๆ ที่จำเป็น

กรณีตัวอย่าง โครงการพัฒนาทุนทางสังคม เพื่อสร้างชุมชนเป็นสุข

การประชุมเครือข่ายนักพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือในโครงการพัฒนาทุนทางสังคม เพื่อสร้างชุมชนเป็นสุข ตำบลแหลมกลัด อำเภอเมือง จังหวัดตราด ณ ศาลาอเนกประสงค์ การประปา หมู่ 4 บ้านคลองประทุน

เวทีประชุมแรกนี้เป็นการรวมพลังพี่น้องชาวแหลมกลัด เพื่อสร้างชุมชนเป็นสุข สนับสนุนโดยศูนย์คุณธรรมและเครือข่ายนักพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตำบลแหลมกลัดในแต่ละหมู่บ้านประชุมร่วมกันเพื่อเรียนรู้ ค้นหาตนเอง หาแนวทางปรับเปลี่ยนพฤติกรรม โดยในช่วงแรกนำเสนอแนวความคิดการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างทุนชีวิต

ของชุมชน การแบ่งกลุ่มย่อยเพื่อพิจารณานำเสนอใน 2 ประเด็น ดังนี้

1. อะไรที่ท่านอยากเห็นหรืออยากให้เกิดขึ้นจริง เพื่อสร้างความร่วมมือเป็นสุขในตำบลแหลมกลัด

2. ในฐานะชาวตำบลแหลมกลัดจะร่วมแรงร่วมใจกันอย่างไรเพื่อฟื้นความร่วมมือเป็นสุขให้กลับคืนมาสู่บ้านของเรา

ในการประชุมนำเสนอ อปท. ทรัพยากร ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความไม่เสื่อม เป็นประโยชน์ต่อชุมชนประกอบด้วย

1. สมาชิกประชุมกันเป็นนิจ
2. สมาชิกหมั่นร่วมประชุมและเลิกประชุมพร้อมกัน ทำกิจที่พึงกระทำโดยพร้อมเพรียงกัน
3. สมาชิกยอมรับมติส่วนใหญ่ของที่ประชุมในการแก้ไขปัญหา
4. สมาชิกให้การยอมรับและเคารพผู้อาวุโส
5. สมาชิกให้การสงเคราะห์และช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในสังคม (เช่น เด็ก สตรี คนชรา คนพิการ และคนที่ยากจนกว่า)
6. สมาชิกส่งเสริมและรักษาวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงาม
7. สมาชิกช่วยกันทำนุบำรุงพระศาสนา

หลังจากการประชุมครั้งแรกก็นำเหล่านี้จะนำแนวคิดที่ได้จากการประชุมไปจัดเวทีเสวนาในระดับหมู่บ้าน เพื่อดำเนินกิจกรรมสาธารณะร่วมกันให้เกิดกิจกรรมรูปธรรมของทุนทางสังคมตามความต้องการของหมู่บ้านเพื่อสร้างความสุขของชุมชนในระดับบุคคลและครอบครัว จัดให้มีการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เป็นเวทีและไม่ใช่เวที เป็นการเรียนรู้ของชีวิตจริงอย่างมีทิศทางและเป้าหมายที่ชุมชนกำหนด ขึ้นเองโดยทำการวิจัยปฏิบัติการชุมชนที่ประสานงานโดยเครือข่ายนักพัฒนาภาคตะวันออก (คุณอนุ สง่าเรืองฤทธิ์) และสถาบันพัฒนาทุนทางสังคม จ. ตราด (คุณอากม ภูติภัตทร์)

ในการเข้าร่วมกลุ่มผู้ประสงค์จะเข้าเป็นสมาชิกจะต้องกรอกใบสมัครและประวัติตามแบบฟอร์มที่กำหนดเพื่อแสดงปณิธานในการเข้าร่วมพัฒนาหมู่บ้าน โดยเสนอแนะทางโครงการพัฒนาชุมชนเป็นสุข ตั้งปณิธานหรือคำมั่นสัญญาที่จะปรับเปลี่ยนตัวเองในการลด ละ เลิก อบายมุขขั้นพื้นฐาน เสนอกิจกรรมครอบครัวเพื่อสร้างความอบอุ่นในครอบครัว

และเสนอตัวเข้าร่วมกิจกรรมในระดับชุมชน

หลังจากรวมกลุ่มได้แล้ว ในการพบปะกันครั้งแรก จะมีนักพัฒนาในเครือข่าย ส่วนกลางหรือส่วนภูมิภาค (ภาคตะวันออก ภาคตะวันตกและภาคกลาง) เป็นผู้ประสานงาน จัดเวทีครั้งแรกและเป็นพี่เลี้ยงในการจัดเวทีครั้งต่อไป

เครือข่ายนักพัฒนาภาคตะวันตกได้ออกวารสารเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อแลกเปลี่ยน ข่าวสารพัฒนาชุมชนในเครือข่ายและรับสมัครสมาชิกทั่วไป เพื่อเป็นแหล่งข้อมูลข่าวสาร การสร้างชุมชนเป็นสุขและเป็นแนวทางเสนอแนวคิดให้แพร่หลายยิ่งขึ้น

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน (คุณชัชวาลย์ ทองดีเลิศ นักพัฒนาอาวุโสแกนนำตัวอย่าง)

"การพัฒนาที่ยั่งยืน เน้นการมีส่วนร่วม ชุมชนเข้มแข็ง เน้นวัฒนธรรมชุมชน"

เราค้นพบว่าชาวบ้านอยู่อย่างชาวบ้าน ใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านแก้ปัญหของเขา เช่นการใช้สมุนไพรแก้โรคภัยไข้เจ็บ แล้วชาวบ้านก็มีการปรับตัวเป็นแนวคิดใหม่ที่วิเคราะห์ว่าที่ผ่านมาเราไม่ได้วิเคราะห์ปัญหาชาวบ้านว่ามีอะไร เขาคิดอะไร เขาต้องการอะไร การมองว่าคนโง่ จน เจ็บ คือการมองว่าเขาไม่มีศักยภาพ ดังนั้นนักพัฒนาต้องไปเรียนรู้ชุมชน เรียนรู้จากชาวบ้าน ค้นพบปราชญ์ชาวบ้านมีบทบาทมากขึ้น เดิมคิดว่าชาวบ้านเป็นคน บุกรุกป่า ปรากฏว่าชาวบ้านเป็นผู้รักษาป่า มีกระบวนการที่เป็นของชาวบ้านเอง จะเห็น กระบวนการเกษตรผสมผสาน เริ่มมีฝักปลอดสารพิษ เศรษฐกิจพอเพียง ป่าชุมชน เป็นกระบวนการใหม่ที่เรารับตัวในยุคหลังให้เกิดความพอดี คือ นักพัฒนาที่รู้บางอย่าง รู้เรื่องข้างนอก เรื่องนโยบาย เรื่องโลก แต่ไม่รู้เรื่องในหมู่บ้าน ใครเป็นญาติใคร ใครขัดแย้งกับใคร เพราะฉะนั้นในยุคหลัง การพัฒนาก็คือความสัมพันธ์ที่กลมเกลียว ความสัมพันธ์แบบนี้จะเกิดขึ้นเมื่อเรายอมรับว่าชาวบ้านมีศักยภาพแต่ไม่ใช่ว่าไม่มีปัญหา เมื่อมีปัญหาที่ต้องจัดการ การเริ่มต้นกระบวนการที่สำคัญคือ การวิเคราะห์ร่วมกัน เรารู้ ข้อมูลภายนอก ชาวบ้านรู้ข้อมูลภายใน การวิเคราะห์ร่วมกันทำให้เกิดกระบวนการทำงาน ทำให้เห็นภาพชาวบ้านในการวิเคราะห์ที่กว้างขวาง กว้างไกลขึ้น ค้นพบปัญหา วิเคราะห์ ปัญหาทางออกร่วมกัน เป็นยุคของการพัฒนาที่ยั่งยืน เน้นเรื่องการมีส่วนร่วมชุมชนเข้มแข็ง ทำให้กระบวนการทำงานมีประสิทธิภาพ

ในการทำงานบางครั้ง เราจะรู้สึกหงุดหงิดเมื่อชาวบ้านทำงานช้า แล้วเราจะเข้าไป ทำเอง แต่ว่า บทบาทเราจะแค่ไหนอย่างไรมันขึ้นอยู่กับ การแลกเปลี่ยนแบบเพื่อน ความรู้สึกที่เป็นเพื่อนกัน ช่วยเหลือกัน บางครั้งเรารู้มากก็เกิดช่องว่างเพราะพวกเรา เป็นพวกเรียนในห้อง ในขณะที่ชาวบ้านเรียนแบบการทำ คือ คุยเสร็จทำ ทำแล้วสรุป

สรุปแล้วทำต่อ ความสำเร็จของเขาคือทำเพื่อรู้ การจบของพวกเราคือไปปริญญา แต่การจบของชาวบ้านก็ต้องทำเป็น ชาวบ้านที่เขาทำการทุกอย่างด้วยตนเองแต่พวกเราหาเงินซื้อ ชาวบ้านมีความเชื่อเรื่องศาสนา พิธีกรรม แต่เราเชื่อสื่อ เชื่อเทคโนโลยีมากกว่า เราไม่ใช้วิธีคิดกระบวนการทัศน์มาวิเคราะห์แบบชาวบ้านเลย โดยวิธีที่เรียกว่าวิถีของความเป็นจริง การตัดสินใจมีความสำคัญมาก และจะชี้ขาดว่าใครมีส่วนร่วม ไม่มีส่วนร่วม ถ้างานนี้เราตัดสินใจก็จะเป็นงานของเรา ถ้าเป็นการตัดสินใจของชาวบ้านก็จะเป็นงานของชาวบ้าน แต่ถ้าเป็นการตัดสินใจร่วมก็จะเป็นงานร่วม เราเป็นตัวแทนของภายนอก

รูปแบบที่ 4 การเน้นพัฒนาอาชีพ เกษตรอินทรีย์ เศรษฐกิจพอเพียง

รูปแบบนี้เป็นการพัฒนาที่เกิดขึ้นจากความจำเป็นในชุมชน เนื่องจากมีปัญหารุนแรงเกิดขึ้น และประชาคมได้ร่วมมือร่วมใจกันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อความอยู่รอด นำมาสู่การพัฒนาโดยใช้พลังในชุมชนเป็นจุดเริ่มต้นและมีหน่วยงานของทางราชการเข้ามาช่วยเหลือส่งเสริมทั้งด้านการเงินและบุคลากรให้ความรู้เพิ่มเติม เป็นลักษณะของการพัฒนาอย่างไม่เป็นทางการ เริ่มจากโรคภัยไข้เจ็บ เช่น การตายอย่างกะทันหันขณะนอนหลับ (ไหลตาย) อันเนื่องมาจากได้รับสารพิษจากการทำเกษตร การเป็นหนี้สินพอกพูน

เนื่องจากใช้ปุ๋ยเคมี ทำให้เกิดการพัฒนากลุ่มอาชีพ สร้างอาชีพเสริม กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ หาแนวทางลดค่าใช้จ่ายโดยการทำปุ๋ยชีวครัวเรือน และลด ละ เลิกอบายมุข โดยเริ่มจากการเลิกสุรา ยาเสพติด และการพนันเป็นเบื้องต้น รูปแบบนี้มีลักษณะผสมผสานกับรูปแบบอื่นๆ แต่มีจุดเริ่มต้นที่สำคัญคือ ประชาคมในหมู่บ้านมีความตระหนักในปัญหาเฉพาะหน้าในชุมชนที่จำเป็นต้องแก้ไข

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นยุทธศาสตร์ของการพัฒนาประเทศเป็นวิถีการผลิตที่เชื่อมโยงไปถึงภูมิปัญญา ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์รากเหง้าของสังคมที่เน้นความสมดุลอย่างพอประมาณและมีเหตุผล เป็นการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีผลต่อพื้นฐานและทิศทางการพัฒนาประเทศ เน้นการพึ่งตนเอง ลดการพึ่งพาจากภายนอกโดยเฉพาะความอยากได้ อยากมี ให้อยู่ในระดับที่พึ่งตนเองได้ ตรงนั้นคือความพอดีเป็นความแข็งแกร่งของจิตใจ จนรู้สีกว่ามีเหลือ มีความสามารถที่จะให้และแบ่งปันมีความซื่อตรง ไม่โลภ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีความเกื้อกูลปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุขเหมือนตน ความสุขของตนเองได้สร้างความสุขของคนรอบข้าง ความสุขของคนรอบข้างได้กลายเป็นความสุขของชุมชน เจื้อจางขยายวงกว้างใหญ่ขึ้นเรื่อยๆ เศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นเศรษฐกิจของคนส่วนใหญ่ทั่วประเทศที่อยู่แบบชุมชน ไม่ได้อยู่อย่างตัวใครตัวมัน ไม่หวังกำไรสูงสุด แต่คาดหวังการสร้างความมั่นคงทางอาหารมากกว่าความมั่นคงทางการเงินตรา

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นการมองภาพใหญ่ มีลักษณะทั่วไปครอบคลุมกระบวนการพัฒนาทั้งหมด ไม่ใช่มีลักษณะเฉพาะ เช่น การคิดว่าเศรษฐกิจเฉพาะสาขาใดหรือพื้นที่เฉพาะที่ใดควรใช้เศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่องค์ประกอบสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอาจขยายความได้ว่า

1) มีความรอบรู้ที่กว้างขวางลึกซึ้งในหลายมิติ เช่น ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการโลกาภิวัตน์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การแข่งขันและการบริหารจัดการ ความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นชุมชนทั้งด้านสังคมประวัติศาสตร์และสภาพแวดล้อม รวมทั้งสถานการณ์และแนวโน้ม จังหวะก้าวและอัตราเร็วเพื่อให้สามารถก้าวหน้าไปอย่างมั่นคงและยั่งยืน

2) มีความพอเพียง ได้แก่ ความรอบคอบ มีคุณธรรม ความเพียรความอดทน การพึ่งตนเอง ความปรองดอง การมีระบบคุ้มกันตัวเองจากแรงกระทบภายนอกและความพอเหมาะพอควร เช่น ให้ครัวเรือนทั้งหลายได้เข้าถึงสินค้า และบริการสาธารณะที่จำเป็นในการครองชีพและพัฒนาตนเองในโลกปัจจุบันอย่างพอควร

3) มีความสามัคคีเป็นปึกแผ่นในสังคม ซึ่งไม่เพียงสร้างความร่วมมือในชาติเท่านั้น หากยังส่งเสริมฐานะของประเทศในการเป็นแกนแห่งความเข้มแข็งในภูมิภาค

กรณีตัวอย่าง 1 จากประชาคมหมู่บ้านสู่อบต.

ภายหลังจากที่ชาวบ้านในตำบลเทนมีย์ตื่นตัวจากกรณีที่มีคนนอนหลับและตายเดือนละ 7-8 คน หาสาเหตุไม่ได้ ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นปอบ แต่แท้ที่จริงแล้วเป็นเพราะมีสารเคมีในเลือดสูงมาก ชาวบ้านเริ่มตระหนักว่าจะต้องลดการใช้สารเคมี ในช่วงแรกก่อนที่จะสามารถผลักดันให้เป็นเมืองเกษตรอินทรีย์ได้นั้น ต้องใช้เวลาค่อนข้างมาก เพราะชาวบ้านบางส่วนยังคุ้นเคยกับการทำเกษตรเพื่อขาย แม้ว่าจะทำให้เป็นหนี้สินรุงรัง เมื่อชาวบ้านเริ่มกลัวตายจากการใช้สารเคมี เป็นจุดเริ่มต้นที่ดีของการนำเรื่องเกษตรอินทรีย์เข้ามาคุยกันในประชาคมตำบล โดยเริ่มที่กลุ่มเล็กๆ ค่อยขยายไปเรื่อยๆ

การทำเกษตรอินทรีย์เริ่มต้นจากการปลูกข้าวหอมมะลิก่อน เกษตรกรที่สนใจทำเกษตรอินทรีย์จะต้องสมัครเป็นสมาชิกและลงทะเบียนสมาชิกจะต้องปลูกข้าวโดยใช้เกษตรอินทรีย์อย่างน้อย 5 ไร่ กลุ่มได้จัดตั้งโรงสีข้าวชุมชนและโรงปุ๋ยอินทรีย์ขึ้น การทำปุ๋ยอินทรีย์ใช้หอยเชอรี่ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมาก โดยรับซื้อหอยเชอรี่จากชาวบ้าน กิโลกรัมละ 1 บาท ปุ๋ยเชอรี่ราคาถูกกว่าปุ๋ยเคมีและปราศจากพิษจากสารเคมี จึงได้รับความนิยมเพิ่มขึ้น ต่อมาทางกลุ่มเริ่มผลักดันแนวคิดการทำเกษตรอินทรีย์ไปสู่ อบต. เพราะเห็นว่าถ้าหาก อบต. เห็นด้วยกับแนวทางนี้จะเป็นเรื่องที่ดีที่จะผันเงินงบประมาณมาสนับสนุนแทนการใช้งบประมาณไปในการสร้างถนนหนทางที่บางครั้งยังไม่มีคามจำเป็น

แกนนำชาวบ้านว่า "ถ้าผู้นำ (อบต.) ไม่มีวิสัยทัศน์ก็จะทำงานพัฒนาท้องถิ่นในแบบเดิมๆ คือ เน้นแต่น้ำไหล ไฟสว่าง ทางดี แต่การที่ อบต. สามารถนำเรื่องเกษตรอินทรีย์มาบรรจุเป็นแผนได้จึงนับว่ามีวิสัยทัศน์อย่างมาก"

ปัจจุบัน อบต. หลายแห่งได้มีการกำหนดยุทธศาสตร์ของตำบลไว้อย่างชัดเจน โดยเน้นประชาคมเป็นหลัก นำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่เน้นการทำงานใกล้ชิดกับประชาชน และร่วมผลักดันนโยบายสาธารณะที่มาจากท้องถิ่นจริงๆ เช่น อบต. ท่าข้าม อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา ที่ได้ดำเนินยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่นทุกด้านตามแนวคิดนี้จนได้รับรางวัล อบต. ดีเด่นติดต่อกันหลายปี

กรณีตัวอย่าง 2 หมู่บ้านในพื้นที่เข้มแข็ง เศรษฐกิจพึ่งตนเองอย่างพอเพียง

หมู่บ้านโงกน้ำ หมู่ 8 ตำบลนาขยาด อำเภอควนขนุน จ.พัทลุง ชุมชนนี้อยู่บนเนื้อที่ 2,500 ไร่ สมาชิก 152 ครัวเรือน มีอาชีพทำสวนยาง เลี้ยงสัตว์และปลูกผัก สมาชิกในชุมชน

พยายามรวมกลุ่มและสร้างเครือข่ายภายในชุมชนให้เข้มแข็ง โดยเริ่มจากการออมลดค่าใช้จ่ายภายในครัวเรือน การออมในชุมชน เป็นวิธีการออมที่ไม่ต้องผ่านระบบบัญชีธนาคารแต่เป็นการออมในรูปแบบของกลุ่มออมทรัพย์ที่มีการบริหารจัดการเข้มแข็งเป็นที่ไว้วางใจของสมาชิกในหมู่บ้านที่เริ่มต้นด้วยสมาชิก 61 คน ในปี 2528 ด้วยเงินสะสมเพียง 2,640 บาท จนถึงปัจจุบันเมื่อ 20 ปีผ่านไป มีสมาชิกกว่า 800 คน ยอดเงินสะสมมากกว่า 14 ล้านบาท เห็นได้อย่างชัดเจนว่านอกจากเม็ดเงินและจำนวนสมาชิกที่เพิ่มขึ้นแล้ว กลุ่มยังมีผลตอบแทนในรูปแบบสวัสดิการต่างๆ แก่สมาชิกไม่ว่าจะเป็นค่ารักษาพยาบาล การเกิดสวัสดิการผู้สูงอายุ การทำงานที่ช้อสต์ย์ของกลุ่มในระยะเวลาที่ยาวนานเป็นสิ่งบ่งชี้ที่ชัดเจนในการบริหารจัดการในรูปคณะกรรมการตัวแทนชุมชนที่เข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้

ปัจจุบันนอกจากกลุ่มออมทรัพย์แล้ว ชุมชนได้ผลักดันศูนย์สาธิตการตลาดเน้นการบริหารจัดการซื้อขายสินค้าเกษตรเครื่องอุปโภคบริโภคที่เป็นรูปธรรมทำให้คนในหมู่บ้านยืนหยัดและพึ่งตนเองได้ นอกจากนั้นยังมีกองทุนสวัสดิการต่างๆ กองทุนยา และกลุ่มเครือข่ายมากกว่า 20 เครือข่าย เพื่อสร้างความเข้มแข็งและสร้างกลไกการพึ่งพาตนเองให้มากที่สุดและพึ่งพิงสังคมภายนอกให้น้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้

กิจกรรมที่เสริมสร้างคนให้รักหมู่บ้านที่น่าสนใจคือ การให้ของขวัญแก่ผู้เกิดใหม่ กองทุนกีฬาของเยาวชน กีฬาสัมพันธ์ระหว่างเขตในหมู่บ้าน การทัศนศึกษาดูงาน การรับประทานอาหารร่วมกันระหว่างคณะกรรมการต่างๆ ทุกวันที่ 5 ของเดือน วันกตัญญู (วันที่ 10 เมษายน) กิจกรรมวันเด็ก กิจกรรมต่างๆ เหล่านี้เป็นเสมือนสายใยแห่งความรัก ความศรัทธาที่ก่อเกิดภายในชาวบ้านทุกกลุ่มทุกวัยของชุมชนด้วยความสุขและสำนึกรักบ้านเกิดเป็นภาพและสีสันแบบหนึ่งของหมู่บ้านในฝันการพึ่งตนเองที่ประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี

กรณีตัวอย่าง 3 บ้านมั่นคง กิจกรรมส่งต่อความรู้ของชุมชน

หมู่บ้านดั้งเดิมอยู่ชานเมือง ซึ่งเป็นชุมชนเก่าแก่ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา อาศัยหลับริมของเมืองเป็นที่ตั้งชุมชน กลายสภาพเป็นชุมชนแออัด ผู้คนมีฐานะยากจน มีปัญหามากมายทั้งด้านสภาพแวดล้อม น้ำท่วม น้ำครำ ปัญหาไฟไหม้และกำลังจะถูกรื้อถอนแก่นนำชุมชนก่อตั้งขึ้นภายใต้แนวคิดที่จะ "ปลดเปลื้องจากความเป็นสลัม" โดยการไปศึกษาหาความรู้จากกลุ่มและองค์กรต่างๆ เป็นระยะ ทำศาลาที่ประชุมของชุมชน เพื่อใช้เป็นศูนย์กลางของการพบปะพูดคุยของคนในชุมชน ตั้งกลุ่มอาสาสมัครสุขขึ้นในหมู่บ้านขอเจ้าหน้าที่จากการศึกษาออกโรงเรียนมาให้การอบรมอาชีพให้ชาวบ้านในชุมชน

ตั้งกลุ่มออมทรัพย์ที่ได้เรียนรู้จากกลุ่มออมทรัพย์จังหวัดตราดมาใช้ในชุมชน เพื่อเป็นตัวตั้งในการแก้ปัญหาในปี 2541 เป็นการออมในช่วงแรกของชุมชนเพื่อใช้เป็นทุนหมุนเวียนให้สมาชิกในการประกอบอาชีพ และต่อมาเป็นการออมเพื่อนำเงินไปผ่อนชำระการปลูกสร้างบ้านหลังใหม่ เมื่อชาวบ้านมีมติเห็นด้วยกับแนวคิดการรื้อบ้าน

นอกจากนั้นแกนนำของชุมชน (คุณเจริญ ชันธรุจิ) ใช้แนวคิดการวิจัย เพื่อท้องถิ่นเข้ามาใช้ในการกำหนดแนวทางพัฒนาหมู่บ้าน โดยการพูดคุยกับชาวบ้านหาข้อคิดเห็นและอธิบายแนวคิดวัตถุประสงค์และเป้าหมายสำคัญของการทำวิจัยว่า จะเริ่มต้นโครงการกันอย่างไร คำตอบที่จะร่วมกันค้นหาคืออะไร เพื่อให้ได้ประเด็นที่คนในชุมชนต้องการ จากนั้นประชุมเพื่อกำหนดประเด็นร่วมกันแบ่งกลุ่มจัดทีมเก็บข้อมูลออกเป็น 5 กลุ่ม โดยแต่ละกลุ่มจะมีแนวคำถามคร่าวๆ ที่ทีมวิจัยและชาวบ้านช่วยกันกำหนด ทั้งนี้อยู่ภายใต้เนื้อหาที่ถูกรวบรวมออกเป็น 4 ยุค คือ ยุคก่อตั้ง ยุคเปลี่ยนวิถีชีวิต ยุคกิจกรรมและยุคสร้างสวัสดิการ

การให้เด็กๆ เก็บข้อมูลเสมือนการให้กลุ่มเด็กได้รับรู้พัฒนาการของชุมชนปัญหาปัจจุบันที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตลอดจนทิศทางที่จะก้าวเดินต่อไปในอนาคต เพราะกลุ่มเยาวชนในพื้นที่จะต้องเป็นผู้ที่มารับช่วงการดูแลชุมชนต่อจากกลุ่มผู้ใหญ่ มีการทำแผนที่ชุมชนให้เด็กๆ แบ่งเป็น 2 ทีม คือทีมทำแผนที่ภายใน และภายนอก เด็กๆ จะคิดวิธีการของเขาขึ้นมาเอง นำแผนที่ซึ่งเป็นแบบร่างมาสรุปกันอีกครั้ง โดยมีผู้ใหญ่ในชุมชนเป็นคนให้คำปรึกษา และเติมข้อมูลในส่วนที่ยังไม่ครบ นอกจากนี้ยังมีการทำผังเครือญาติของคนในชุมชน โดยเฉพาะในตระกูลหลักๆ และตระกูลที่ทำคุณประโยชน์ต่อชุมชน

กระบวนการจัดการความรู้ที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง คือเป็นชุมชนที่สร้างความรู้ใช้เอง ขยาย ถ่ายทอด ลองทำอยู่ตลอดเวลา มีการหาความรู้จากภายนอกมาปรับใช้ในชุมชน อยู่ตลอดเวลา สร้างเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้กลางชุมชน เชื่อมโยงความรู้ของแต่ละกลุ่มในชุมชน เพื่อสร้างเป้าหมายของการพัฒนาชุมชนร่วมกันเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อพัฒนาชุมชน อยู่ตลอดเวลาจากหน่วยงานหรือภาคีต่างๆ ที่เข้ามาช่วยสนับสนุน

นอกจากนี้ยังมีการตรวจสอบความถูกต้องของชุมชนความรู้เพื่อปรับแก้ตลอดเวลา ใช้ระบบพี่เลี้ยง (peer assist) และมีการให้รางวัล (พาไปดูงาน) ซึ่งกระบวนการเช่นนี้ทำให้เกิดพลังชุมชนที่จะร่วมกันนำพาชุมชนอาคารสงเคราะห์ให้ก้าวต่อไปได้อย่างมั่นคง

กระบวนการพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักการวิจัยนี้ กองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ได้สนับสนุนโครงการวิจัยและพัฒนาชีวิตสาธารณสุขท้องถิ่นนำอยู่ มีเป้าหมายเพื่อสร้างความเข้มแข็งในท้องถิ่น ไทยบนพื้นฐานของความหลากหลาย และทุนทางสังคม

ที่แต่ละท้องถิ่นมีเพื่อให้ชุมชนสามารถกำหนดวิถีชีวิตตัวเองในการ "เสริมสร้างท้องถิ่นน่าอยู่ และชีวิตที่อยู่เย็นเป็นสุข" โดยประยุกต์เทคนิควิธีวิจัยดังนี้

1. กำหนดประเด็นปัญหาที่มีส่วนร่วมของชุมชน
2. กำหนดทางออก ทางเลือก ปัญหา หรือชีวิตที่พึงปรารถนาาร่วมกัน ด้วยกระบวนการสื่อสารสัมพันธ์ สนทนาอย่างพินิจพิเคราะห์ หรือวิจารณ์ด้วยข้อมูล เหตุผลไม่ใช่อารมณ์ความรู้สึก

3. รวมตัวเป็นเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างพลังความเข้มแข็งให้กันและกัน
4. รักษาคุณค่าและสายสัมพันธ์ด้วยหมั่นประเมินผลโดยสาธารณะ

โครงการวิจัยและพัฒนาชีวิตสาธารณะ ท้องถิ่นน่าอยู่นี้ทำงานกับกลุ่มชุมชนในพื้นที่ 35 จังหวัด เปิดโอกาสให้ชุมชนสร้างกลไกการมีส่วนร่วม สร้างสภาพแวดล้อม ตลอดจนสร้างเสริมทักษะความสามารถที่เอื้อประโยชน์ต่อท้องถิ่นไทยบนพื้นฐานของคำว่า ร่วมกันคิด ร่วมกันเรียนรู้ และร่วมกันทำ เป็นการสร้างวัฒนธรรม "จิตสำนึกสาธารณะ" ที่มุ่งหวังจะสร้างชุมชนท้องถิ่นน่าอยู่ให้เกิดขึ้นทั่วท้องถิ่นไทย

(ที่มา : กรุงเทพมหานคร 8 กรกฎาคม 2548 หน้า 12 และ 22 สิงหาคม 2548 หน้า 3)

บทที่ 6

สรุป อภิปรายผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2544-2549) กำหนด ยุทธศาสตร์แผนพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาคุณภาพของคนและให้ความคุ้มครองทางสังคม โดยการคัดสรรและผสมผสานมิติทางจริยธรรม วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี เข้าด้วยกัน สอดแทรกเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต และเป็นองค์ประกอบในการสร้างคนไทย ให้มีความสมดุลทั้งความรู้ความสามารถ ความดีงาม วินัยและจิตสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวม ครอบคลุมถึงคุณค่าแก่นสารความเป็นคนไทยที่ดีงาม

ประเด็นของการดำเนินการเพื่อให้เกิดความคุ้มครองทางสังคมนั้น การพัฒนาชุมชน ให้เข้มแข็ง ปลอดภัยมีความจำเป็นเร่งด่วนที่รัฐจะต้องดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดผลอย่างยั่งยืน ทั้งนี้กระบวนการพัฒนาควรจะเริ่มด้วยการกำหนดตัวชี้วัดและ กระบวนการพัฒนา ให้ชุมชนเข้มแข็ง เพื่อนำไปใช้พัฒนาชุมชนได้อย่างแท้จริง

ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม) สำนักงานบริหาร และพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) เป็นหน่วยงานทำหน้าที่เป็นองค์กรหลักในการ ประสานและสนับสนุนเครือข่ายองค์กรเพื่อพัฒนาและสร้างเสริมคุณธรรมในสังคมไทย ประสงค์จะใช้ยุทธศาสตร์การวิจัยและจัดการความรู้ในชุมชน กำหนดตัวชี้วัดชุมชน ปลอดภัยเพื่อประเมินและศึกษากระบวนการพัฒนาชุมชนให้เกิดพลังแผ่นดิน เชิงคุณธรรมอย่างยั่งยืน และกระจายสู่ชุมชนหมู่บ้านอย่างกว้างขวาง จึงได้สนับสนุนให้มีการวิจัยกำหนดตัวชี้วัดชุมชนปลอดภัยโดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อหาตัวชี้วัดชุมชนปลอดภัยอย่างยั่งยืน และตรวจสอบคุณภาพของตัวชี้วัด
2. เพื่อประเมินชุมชนปลอดภัย
3. เพื่อพัฒนากระบวนการพัฒนาชุมชนปลอดภัย

การวิจัยครั้งนี้มีกลุ่มเป้าหมายเป็นชุมชนในระดับหมู่บ้านทั่วประเทศซึ่งมีจำนวนมากกว่า 77,000 หมู่บ้าน ซึ่งมีลักษณะเป็นประชากรอนันต์ (infinite population) เนื่องจากการวิจัยนี้เป็นการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพการปลอดภัยของชุมชนที่มีเครือข่ายพัฒนาชุมชนของหน่วยงานทั้งรัฐบาลและเอกชนหลายภาคี ผู้วิจัยจึงใช้เครือข่ายที่ลงทะเบียนไว้กับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (อพช.) ซึ่งเป็นองค์การมหาชนภายใต้การกำกับดูแลของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ที่รวบรวมเครือข่ายพื้นที่การพัฒนา (คพช.) เป็นแหล่งคัดเลือกและสุ่มตัวอย่างตำบลและหมู่บ้านใน 35 จังหวัด โดยมีรายละเอียดของกลุ่มตัวอย่างตามลำดับการเก็บข้อมูลดังนี้

ระยะที่ 1 กลุ่มตัวอย่างจากผู้ประสานงานชุมชนในเครือข่ายพื้นที่การพัฒนา (คพช.) ใน 29 จังหวัด 102 ชุมชน จำนวน 102 คน ใช้วิเคราะห์องค์ประกอบของตัวชี้วัดชุมชนปลอดภัย

ระยะที่ 2 กลุ่มตัวอย่างใน 13 จังหวัด จำนวน 26 ชุมชน ผู้ให้ข้อมูล 264 คน ใช้ประเมินและตรวจสอบชุมชนปลอดภัย

ระยะที่ 3 กลุ่มตัวอย่างในชุมชนปลอดภัยจำนวน 12 ชุมชน ใน 9 จังหวัด จำนวนผู้ให้ข้อมูลในแบบสอบถามตัวชี้วัดชุมชนปลอดภัยอย่างยั่งยืน 95 คน และการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน การสังเกตและสัมภาษณ์วิทยากรและเจ้าหน้าที่โครงการพัฒนาชุมชนในหลายรูปแบบ เช่น การประชุมกลุ่ม การจัดเวทีชาวบ้าน การอบรมสัมมนา การสัมภาษณ์รายบุคคล และการวิเคราะห์เอกสาร โดยมีเป้าหมายเพื่อสังเคราะห์กระบวนการพัฒนาชุมชนปลอดภัย

ในการดำเนินการวิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับสังคมปลอดภัยตามหลักศาสนาที่สำคัญในศาสนาพุทธ ศาสนาอิสลามและศาสนาคริสต์ วิถีชีวิตของชุมชนไทยในภูมิภาคต่างๆ และระบบการพัฒนาชุมชนไทยในอดีตเป็นแนวในการวางแผนการศึกษาเพื่อกำหนดตัวชี้วัดชุมชนปลอดภัย และดำเนินการวิจัยโดยการประชุมปฏิบัติการ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านคุณธรรมจริยธรรม และนักพัฒนาสังคม เพื่อพิจารณาตัวชี้วัดชุมชนปลอดภัยและรวบรวมข้อคิดเห็นในการดำเนินการวิจัย

ในขั้นตอนของการเข้าไปศึกษาชุมชนครั้งนี้มีข้อจำกัดอันเนื่องมาจากเทคนิคการวิจัยที่ไม่ใช่การวิจัยเชิงคุณภาพอย่างสมบูรณ์เพราะต้องการภาพรวมของประเทศไม่สามารถเจาะเพียงไม่กี่ชุมชนเพื่อนำการศึกษาเชิงคุณภาพเต็มรูปแบบได้ ทำให้มีข้อจำกัดที่สำคัญ 2 ประการคือ

1. ไม่สามารถสุ่มผู้ให้ข้อมูลได้ โดยส่วนใหญ่ผู้นำชุมชนจะนัดหมายมาให้
 2. ในชุมชนที่นับถือศาสนาบางศาสนา การตอบคำถามและการแสดงความคิดเห็นมีข้อจำกัดเกี่ยวกับความเคร่งในหลักศาสนาและการไม่เป็นอิสระจากผู้นำชุมชน
- การวิจัยครั้งนี้ใช้เทคนิคการวิจัยทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ การวิจัยเชิงปริมาณใช้ในการตรวจสอบและกำหนดตัวชี้วัดชุมชนปลอดภัยโดยการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามและทำการวิเคราะห์องค์ประกอบตัวชี้วัด เพื่อจัดกลุ่มของตัวชี้วัดด้วยเทคนิคทางสถิติ Factor Analysis ภายหลังจากได้องค์ประกอบของตัวชี้วัดแล้ว ผู้วิจัยได้เข้าไปศึกษาเชิงลึกกับชุมชนระดับหมู่บ้านและตำบลเพื่อศึกษาสภาพการปลอดภัยของชุมชนและกระบวนการพัฒนาชุมชน โดยมีเป้าหมายเพื่อหาต้นแบบและรูปแบบการพัฒนาชุมชนต่างๆ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพตามประเด็นของจุดมุ่งหมายการวิจัยที่กำหนดไว้

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพของการวิจัยนี้ สรุปได้ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการประชมปฏิบัติกาผู้ทรงคุณวุฒิ

ผลการประชุมปฏิบัติกาผู้ทรงคุณวุฒิ สรุปประเด็นสำคัญได้ว่าการพิจารณาตัวชี้วัดชุมชนปลอดภัยนั้น จะต้องพิจารณาทั้งด้านพฤติกรรมส่วนบุคคล ซึ่งมีทั้งข้อห้ามและข้อปฏิบัติซึ่งควรคำนึงถึงอบายมุขและวัฒนธรรมมุข คือ การกระทำความดี ปฏิบัติในหนทางที่ไปสู่ความเจริญ

ในส่วนของสภาพชุมชนนั้น นอกจากถามจากแบบสอบถามแล้ว จะต้องใช้การศึกษาเชิงคุณภาพโดยการสังเกตจากสภาพจริงของหมู่บ้าน ผู้วิจัยได้สรุปข้อคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อเป็นแนวในการดำเนินการหาตัวชี้วัดชุมชนปลอดภัยและศึกษาแนวทางการพัฒนาชุมชนให้ปลอดภัย ดังนี้

1. ตัวชี้วัดพิจารณาด้านอบายมุขและวัฒนธรรมมุขไปพร้อมๆ กัน โดยพิจารณาว่าหากละเว้นอบายมุขแล้ว บุคคลควรจะดำเนินชีวิตตามแนววัฒนธรรมมุข กล่าวคือเน้นการทำความดีปฏิบัติในหนทางที่จะไปสู่ความเจริญ

2. ตัวชี้วัดที่เป็นความคิดนั้น นอกจากจะวัดจากแบบสอบถามที่สร้างขึ้นแล้วยังใช้การสังเกตจากสภาพจริงของหมู่บ้าน ในลักษณะพฤติกรรมส่วนบุคคล สภาพชุมชนและการสอบถามความคิดเห็นเพิ่มเติม

3. การวัดชุมชนปลอดภัยอย่างยั่งยืน ใช้วัดความคิดเห็นและความจริงของบุคคลในระดับปัจเจกบุคคล โดยศึกษากับบุคคลในชุมชนที่มีอายุต่างกันตามข้อเสนอแนะของที่ประชุม จึงกำหนดข้อมูลด้านอายุของผู้ตอบแบบสอบถามเป็นช่วงอายุ 4 ช่วง คือ ต่ำกว่า 20 ปี 20-39 ปี 40 - 59 ปี และ 60 ปีและมากกว่า

2. ผลการวิเคราะห์ตัวชี้วัดชุมชนปลอดภัยอย่างยั่งยืน

ผลการวิเคราะห์ตัวชี้วัดชุมชนปลอดภัยอย่างยั่งยืน จากข้อมูลเชิงปริมาณ โดยการวิเคราะห์องค์ประกอบและจากข้อมูลภาคสนาม มี 10 องค์ประกอบ 36 ตัวชี้วัด โดยองค์ประกอบที่ 1 - 7 เป็นข้อมูลเชิงปริมาณและองค์ประกอบที่ 8 - 10 เป็นข้อมูลที่ได้จากการสังเกตภาคสนาม ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1	พฤติกรรมส่วนบุคคลที่เกี่ยวกับบอขายมุข ประกอบด้วย
ตัวชี้วัดที่ 1	การเที่ยวกลางคืน
ตัวชี้วัดที่ 2	การเที่ยวสถานเริงรมย์
ตัวชี้วัดที่ 3	การล้อเลียนความพิการหรือจุดด้อยของคนอื่น
ตัวชี้วัดที่ 4	การติดยาเสพติด
ตัวชี้วัดที่ 5	การเล่นเกมส์และการส่งชิ้นส่วนไปชิงโชค
ตัวชี้วัดที่ 6	การคบเพื่อน
ตัวชี้วัดที่ 7	การเกียจคร้านการทำงาน
ตัวชี้วัดที่ 8	การรวมกลุ่มเพื่อทำประโยชน์ให้สังคม
องค์ประกอบที่ 2	สภาพแวดล้อมด้านกายภาพ ประกอบด้วย
ตัวชี้วัดที่ 9	หมู่บ้านสงบปลอดภัย
ตัวชี้วัดที่ 10	สภาพร่มรื่นเป็นธรรมชาติ
ตัวชี้วัดที่ 11	รักท้องถิ่นเป็นเครือญาติที่ดี
ตัวชี้วัดที่ 12	การไม่มีแหล่งมั่วสุ่มและปลอดภัยอาชญากรรม
ตัวชี้วัดที่ 13	การยึดมั่นขนบประเพณี

- องค์ประกอบที่ 3 การตั้งกลุ่มในชุมชนเพื่อส่งเสริมการทำความดี (การสร้างภูมิคุ้มกัน) ประกอบด้วย
- ตัวชี้วัดที่ 14 การตั้งกลุ่มออมทรัพย์
 - ตัวชี้วัดที่ 15 การเชื่อถือในภูมิปัญญาท้องถิ่น
 - ตัวชี้วัดที่ 16 การสืบทอดประเพณีและการส่งเสริม
 - ตัวชี้วัดที่ 17 การเกษตรธรรมชาติ
 - ตัวชี้วัดที่ 18 ความเอื้ออาทรในสังคม
- องค์ประกอบที่ 4 กิจกรรมทางสังคมเกี่ยวกับบอบายมุข ประกอบด้วย
- ตัวชี้วัดที่ 19 การพนันประเภทต่างๆ รวมทั้งการพนันในเกมกีฬาพื้นเมือง
 - ตัวชี้วัดที่ 20 การผลิตสุราพื้นบ้าน
 - ตัวชี้วัดที่ 21 การพนันที่ถูกกฎหมาย
- องค์ประกอบที่ 5 การสร้างความสมดุลทางสังคม ประกอบด้วย
- ตัวชี้วัดที่ 22 ปัญหาการกำจัดสิ่งปฏิกูล
 - ตัวชี้วัดที่ 23 การไม่มีอาชีพเป็นหลักแหล่ง
 - ตัวชี้วัดที่ 24 การใช้กฎหมาย
- องค์ประกอบที่ 6 จิตสำนึกในการมีส่วนร่วมในสังคม ประกอบด้วย
- ตัวชี้วัดที่ 25 การร่วมมือพัฒนาชุมชน
 - ตัวชี้วัดที่ 26 การใช้เทคโนโลยีสื่อสารที่ไม่เหมาะสม
 - ตัวชี้วัดที่ 27 การไม่มีพฤติกรรมเสี่ยง
 - ตัวชี้วัดที่ 28 การไม่สนับสนุนการแสดงที่ไม่เหมาะสม
- องค์ประกอบที่ 7 พฤติกรรมที่คล้อยตามสังคม ประกอบด้วย
- ตัวชี้วัดที่ 29 การมีเมตตาจิต
 - ตัวชี้วัดที่ 30 การไม่หลงใหลในการพนัน
 - ตัวชี้วัดที่ 31 การส่งเสริมสุขภาพ

องค์ประกอบที่ 8 ลักษณะผู้นำชุมชน ประกอบด้วย
 ตัวชี้วัดที่ 32 การมีผู้นำที่เข้มแข็ง พัฒนาตนเองเป็นแบบอย่างของชุมชน
 ตัวชี้วัดที่ 33 การมีผู้นำหลายคน ไม่ใช่ผู้นำเดี่ยว

องค์ประกอบที่ 9 กิจกรรมพัฒนาชุมชน ประกอบด้วย
 ตัวชี้วัดที่ 34 การจัดเวทีสาธารณะ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน
 ตัวชี้วัดที่ 35 การสร้างจิตสำนึกสาธารณะ มองภาพส่วนรวมมากกว่า
 ส่วนบุคคล

องค์ประกอบที่ 10 กิจกรรมร้านค้าชุมชน
 ตัวชี้วัดที่ 36 สินค้าในร้านเน้นสินค้าจำเป็นในครัวเรือน ลดสินค้าที่
 ส่งเสริมอบายมุข

3. ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างชุมชนปลอดอบายมุขและไม่ปลอด อบายมุข

ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างชุมชนปลอดอบายมุข และไม่ปลอด
 อบายมุขตามองค์ประกอบและตัวชี้วัดชุมชนปลอดอบายมุข เฉพาะ 7 องค์ประกอบแรก
 ที่วิเคราะห์จากข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้สถิติ Nonparametric Mann - Whitney test ปรากฏว่า
 หมู่บ้านปลอดอบายมุขมีค่าองค์ประกอบและตัวชี้วัดที่แตกต่างกันดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 พฤติกรรมส่วนบุคคลที่เกี่ยวกับอบายมุข
 ตัวชี้วัดที่ 5 การเล่นเกมและการส่งชิ้นส่วนไปชิงโชค
 ตัวชี้วัดที่ 6 การคบเพื่อน
 ตัวชี้วัดที่ 7 การเกียจคร้านการงาน

องค์ประกอบที่ 2 สภาพแวดล้อมทางกายภาพ
 ตัวชี้วัดที่ 13 การยึดมั่นขนบประเพณี

- องค์ประกอบที่ 4 กิจกรรมทางสังคมเกี่ยวกับอบายมุข
 ตัวชี้วัดที่ 19 การพนันประเภทต่างๆ รวมทั้งการพนันในเกมกีฬาพื้นเมือง
 ตัวชี้วัดที่ 21 การพนันที่ถูกลงโทษ
- องค์ประกอบที่ 7 พฤติกรรมที่คล้อยตามสังคม
 ตัวชี้วัดที่ 30 การไม่หลงใหลในการพนัน
 ตัวชี้วัดที่ 31 การส่งเสริมสุขภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากบันทึกภาคสนาม (Fieldnote) มีข้อสรุปเกี่ยวกับการปลอดภัยและไม่ปลอดภัยที่สำคัญดังนี้

1. ชุมชนปลอดภัยจะมีผู้นำที่เข้มแข็ง ไม่ติดอบายมุข และเป็นบุคคลที่ "เอาธุระเรื่องสาธารณะ" อาจมีประวัติติดอบายมุข (บุหรี สุรา การพนัน) มาก่อนแต่กลับตัวได้จนเป็นเยี่ยงอย่างกับบุคคลอื่น

ส่วนชุมชนที่ไม่ปลอดภัย ผู้นำชุมชนบางคนจะกล่าวว่า "เมื่อบอกไม่เชื่อก็ปล่อยไว้เช่นนั้น หากทำผิดกฎหมาย (เช่น เล่นการพนัน) ก็แจ้งให้ตำรวจมาจับ"

2. ในชุมชนปลอดภัยเปิดโอกาสให้คนรุ่นหนุ่มสาวเข้าร่วมเป็นแกนนำพัฒนาหมู่บ้าน มีความเอื้ออาทรต่อกัน รักใคร่สนิทสนม ส่วนชุมชนไม่ปลอดภัยนั้น บางแห่งมีลักษณะต่างคนต่างอยู่หากมีการรวมกลุ่มกันมักจะมีลักษณะเป็นทางการ (Formal) สูง เช่น ทำตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ทางราชการ และกลุ่มมักไม่ยั่งยืน เลิกล้มหลังจากโครงการอย่างเป็นทางการนั้นๆ สิ้นสุดลง

3. สภาพแวดล้อมของชุมชน

ไม่แตกต่างกันมากนัก ยกเว้นสมบัติสาธารณะในชุมชนปลอดภัย เช่น ถนนหนทางจะมีสภาพดีกว่าและสะอาดสะอ้านมากกว่าชุมชนไม่ปลอดภัย

4. การรวมกลุ่มในชุมชน

ในชุมชนปลอดภัยการรวมกลุ่มและกิจกรรมมักเกิดจากความต้องการของชุมชนมีกิจกรรมต่อเนื่องและมีพลังกลุ่มเข้มแข็ง ส่วนในชุมชนไม่ปลอดภัยการรวมกลุ่มมักเกิดจากฝ่ายราชการ การร่วมมือน้อยและลดลงเรื่อยๆ ไม่มีพลังในการพัฒนามากนัก

4. ผลการวิเคราะห์กระบวนการพัฒนาชุมชน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพของกระบวนการพัฒนาชุมชน สรุปได้ 4 รูปแบบคือ

รูปแบบที่ 1 เน้นคุณธรรมและการถือศีล

รูปแบบที่ 1.1 กระบวนการพัฒนาชุมชนตามแนวบุญนิยมของเครือข่ายอโศก เน้นการพัฒนา 3 ด้าน คือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านจิตวิญญาณ การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านกายภาพ และการพัฒนาชีวิตด้านสิ่งแวดล้อม แนวทางบุญนิยมเน้นการปรับปรุงพัฒนาให้แต่ละบุคคลอย่างน้อยพึ่งตนเองได้และสามารถเป็นที่พึ่งของผู้อื่นได้ เน้นการละความต้อการส่วนเกินของชีวิต ปลดปล่อยตัวเองจากภาวะการเร่งกระตุนของลัทธิบริโภคนิยม ชำระกิเลส ลดความเห็นแก่ตัว ไม่ยึดติด เป็นอิสระเหนือวัตถุ ตามเอกลักษณ์ของชาวอโศก คือ ลดละ ขยัน กล้างาน ทนเสียดสี หนีสะสม นิยมสร้างสรรค์ สวรรค์นิพพาน

รูปแบบที่ 1.2 กระบวนการสัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต เน้นการบริหารการเงินที่ไม่ทำเงินเพื่อเงินแต่เป็นการทำเงินเพื่อคุณธรรม คือให้เงินเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณธรรม ไม่ทำเงินให้เป็นอสรพิษเว้งกัก เจ้าของเงินใช้กระบวนการออมเงินทีละเล็กละน้อย ไม่ดูถูกเงินน้อย ค่อยสะสมให้รู้ค่าของเงิน รู้คน รู้การบัญชี ฐัธรรมะคือมรนาสาธรรม 4 ได้แก่ สัจจะ ความจริง ความซื่อสัตย์ต่อกัน คำมั่นสัญญา ทมะ การฝึกฝน ปรับปรุงตน รู้จักข่มใจ ควบคุมอารมณ์ บังคับตนเอง ปรับตัวให้เข้ากับการงาน และสิ่งแวดล้อม ขันติ ความอดทน ความเข้มแข็งและจาคะ ความเสียสละ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การที่สมาชิกมีสัจจะ ทมะ ขันติและจาคะอย่างสมบูรณ์จะทำให้กลุ่มมีความเข้มแข็งแม้มีเงินมากเพียงใดก็ไม่ละโมบอยากได้ สามารถบริหารเงินได้อย่างราบรื่น มีความรับผิดชอบ

ในส่วนของศีล 5 นั้น กลุ่มนี้ถือว่าศีลข้อที่ 5 คือละเว้นจากสุราเมรัย และยาเสพติดทั้งหลาย เป็นข้อสำคัญที่สุด เพราะการขาดศีลข้อนี้จะเป็นสาเหตุของการขาดศีลข้ออื่นๆ ได้ทั้ง 4 ข้อ อุดมการณ์ของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์คือเน้นความร่วมมือร่วมแรง ไม่เห็นแก่ตัว และพลังกลุ่มดังนี้

จะทำการสิ่งใดต้องใจมั่น
 ร่วมแรงแข็งขันไม่หวั่นไหว
 เลิกเป็นคนเห็นแก่ตัวเร่งกลัวภัย
 แยกกันตายรวมกันอยู่คิดดูเอง

รูปแบบที่ 2 การเน้นกระบวนการกลุ่มความเข้มแข็งของกลุ่มและบุคคลต้นแบบ ในชุมชน

รูปแบบนี้ใช้การรวมกลุ่มตามธรรมชาติ เสริมด้วยบุคคลต้นแบบสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มด้วยสหข่าย (เครือข่ายหลายเครือข่ายรวมกัน) แนวคิดการพัฒนาเน้นทุนชีวิต 9 ประการ คือ ทุนปัญญา-จิตใจ ทุนความรู้-รู้เท่าทัน ทุนสังคมศิลปวัฒนธรรม ทุนทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม ทุนการเมืองการปกครอง ทุนสุขภาพร่างกาย ทุนแกนนำ ทุนเวทีสาธารณะ และการสื่อสาร และทุนเศรษฐกิจและสวัสดิการกลาง

ปัจจัยที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งคือ

1. มีการประชุมเป็นเนืองนิจ
2. คัดสรรคนดี คนเก่งมาร่วม และสร้างผู้นำใหม่ๆ
3. ใช้ข้อมูลที่แท้จริงในหมู่บ้านไม่ใช่ความรู้สึก
4. ทบทวนแผนและข้อมูลใหม่ทุกปี

รูปแบบที่ 3 การเน้นภูมิปัญญาไทย ทุนทางสังคมและการให้กำลังใจซึ่งกันและกัน

รูปแบบนี้ใช้แนวคิดการจัดการความรู้ในชุมชนและการวิจัยปฏิบัติการ (วิจัยหมู่บ้าน) เพื่อให้หลุดพ้นจากแนวคิดเดิมดังนี้

- หลุดพ้นจากการพึ่งพา มาพึ่งตนเอง
- หลุดพ้นจากวัฒนธรรมอุปถัมภ์ เข้าสู่วัฒนธรรมข้อมูล
- หลุดพ้นจากการเรียนรู้แบบรับ มาเรียนรู้แบบรุกสืบค้น วิจัย แสวงหา พัฒนาองค์ความรู้ใหม่ด้วยตนเอง
- หลุดพ้นจากวิธีคิดและจัดการแบบแยกส่วน มาคิดแบบเชื่อมโยงหรือบูรณาการและจัดการแบบผนึกกำลัง ทำให้เกิดผลทวีคูณ

เมื่อทำเช่นนี้แล้วชุมชนจะเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง ภูมิใจในรากเหง้า ค้นพบศักยภาพของตนเองอย่างแท้จริง

รูปแบบที่ 4 การเน้นพัฒนาอาชีพ เกษตรอินทรีย์ เศรษฐกิจพอเพียง

รูปแบบนี้เป็นการพัฒนาที่มาจากการแก้ปัญหาจำเป็นเฉพาะหน้าของชุมชน โดยใช้แนวคิดการวิจัยท้องถิ่น ละทิ้งกระแสบริโภคนิยม มาใช้เศรษฐกิจพอเพียง โดยการละทิ้งการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนฝ่ายเดียว รู้จักเสียสละแบ่งปันให้กับคนรอบตัวและผู้ขาดแคลนไม่เป็นหนี้ ไม่ใช่จ่ายเกินกว่าที่หามาได้ เร่งรัดพัฒนา โดยการแสวงหาสิ่งที่ดีกว่ามากขึ้น เข้าสู่ชีวิต และขยันหมั่นเพียร

อภิปรายผลการวิจัย

โครงการหาตัวชี้วัดชุมชนปลอดภัยอย่างยั่งยืนนี้ เป็นโครงการวิจัยที่มุ่งจะหาชุดของตัวแปรที่ใช้วัดระดับความปลอดภัยของชุมชน เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการประเมินชุมชนเพื่อพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง มีภูมิคุ้มกันและมีพลังคุณธรรมที่เข้มแข็ง เพื่อที่จะปกป้องคุ้มครองให้สังคมมีสันติสุข และเจริญก้าวหน้า ซึ่งขั้นตอนการวิจัยแบ่งได้เป็น 2 ขั้นตอนที่สำคัญ คือ

1. การหาตัวชี้วัด เป็นชุดของตัวแปรที่ใช้วัดระดับความปลอดภัยของชุมชน
2. การศึกษาสภาพของชุมชนโดยใช้ตัวชี้วัดจากระบวนการในข้อ 1 เพื่อกำหนดสภาพการปลอดภัย และศึกษาแนวทางการพัฒนาชุมชน การสร้างเครือข่ายแนวร่วม การพัฒนาให้เข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้และมีการพัฒนาต่อเนื่องอย่างยั่งยืนตลอดไป

การหาตัวชี้วัดโดยการวิเคราะห์องค์ประกอบ

(1) เทคนิคการวิเคราะห์องค์ประกอบ เป็นการวิเคราะห์เชิงปริมาณ เพื่อค้นหาแก่นของข้อมูลส่วนใหญ่ โดยใช้หลักสถิติว่าจะสามารถใช้ข้อมูลในชุดของตัวแปรใด เป็นดัชนีในการชี้วัดคุณลักษณะที่ศึกษาในการวิจัยนี้ เนื้อหา คือ การปลอดภัยซึ่งเป็นเรื่องที่ค่อนข้างจะอ่อนไหว (sensitive) และการเข้าสู่ชุมชนจำเป็นต้องขอความร่วมมือกับกำนันผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งบางครั้งก็ไม่สามารถเข้าชุมชนนั้นๆ ได้

ตัวชี้วัดที่ได้จากการวิเคราะห์องค์ประกอบ มีลักษณะเป็นตัวแปรต่อเนื่องตามเงื่อนไขทางสถิติของการวิเคราะห์องค์ประกอบ นั่นคือมาตรา (scale) ของการวัดลักษณะการปลอดภัยเป็นตัวเลขที่แสดงความต่อเนื่อง (continuous) จากระดับมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด และไม่สามารถหาระดับการปลอดภัยหรือไม่ปลอดภัยอย่างสมบูรณ์ (perfect) ได้นอกจากนั้นการเก็บข้อมูลในชุมชนเป็นการเก็บจากกลุ่มตัวอย่างไม่ใช่ประชากร ค่าของตัวชี้วัดที่ได้จึงเป็นเพียงค่าสถิติ ซึ่งมีความคลาดเคลื่อนทางสถิติอยู่ด้วย การแปลความหมายจึงเป็นเพียงค่าประมาณ (estimate) ของการปลอดภัยเท่านั้น แต่ผู้วิจัยได้เสริมข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสังเกตและสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมจากการเข้าไปศึกษาและร่วมกิจกรรมในชุมชน เช่น การจัดเวทีชาวบ้าน

(2) ในส่วนของการกำหนดขอบเขตของตัวชี้วัด ผู้วิจัยได้กำหนดใน 3 ลักษณะ คือ พฤติกรรมของบุคคล สภาพชุมชน และการยกระดับคุณภาพชีวิต (การสร้างภูมิคุ้มกัน) ผลของการวิเคราะห์องค์ประกอบได้องค์ประกอบครบทั้ง 3 ลักษณะ ดังนี้

- พฤติกรรมของบุคคลมี 3 องค์ประกอบ คือ พฤติกรรมของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับอบายมุข (องค์ประกอบที่ 1) และพฤติกรรมการคล้อยตามสังคม (องค์ประกอบที่ 7) ลักษณะผู้นำชุมชน (องค์ประกอบที่ 8) รวมมี 13 ตัวชี้วัด
- สภาพชุมชน มี 4 องค์ประกอบคือ สภาพแวดล้อม ด้านกายภาพ (องค์ประกอบที่ 2) และกิจกรรมทางสังคมเกี่ยวกับอบายมุข (องค์ประกอบที่ 4) กิจกรรมพัฒนาชุมชน (องค์ประกอบที่ 9) และกิจกรรมร้านค้าชุมชน (องค์ประกอบที่ 10) รวมมี 11 ตัวชี้วัด
- การยกระดับคุณภาพชีวิต (การสร้างภูมิคุ้มกัน) มี 3 องค์ประกอบ คือ การตั้งกลุ่มในชุมชนเพื่อส่งเสริมการทำความดี (องค์ประกอบที่ 3) การสร้างความสมดุลทางสังคม (องค์ประกอบที่ 5) และจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมในสังคม (องค์ประกอบที่ 6) รวมมี 12 ตัวชี้วัด

(3) การเปรียบเทียบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญขององค์ประกอบและตัวชี้วัดการปลอดภัยระหว่างชุมชนที่ปลอดภัยและไม่ปลอดภัย เนื่องจากระดับการปลอดภัยอยู่ในมาตราที่เป็นลักษณะต่อเนื่องดังกล่าวในข้อ (1) ดังนั้นในการเปรียบเทียบจึงใช้ชุมชนที่มีโครงการพัฒนาอย่างชัดเจน 10 หมู่บ้าน และหมู่บ้านที่เคยมีหรืออาจมีโครงการพัฒนาแล้วบ้าง ทั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดว่าหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนามาจะมีระดับปลอดภัยสูงกว่าหมู่บ้านที่ไม่มีโครงการพัฒนา ซึ่งการกำหนดเช่นนี้อาจมีข้อบกพร่องเพราะการพัฒนาหมู่บ้านมิได้เน้นการปลอดภัยทุกโครงการไป แต่อย่างไรก็ตามผลการเปรียบเทียบความแตกต่าง พบว่ามีความแตกต่างระหว่าง 2 กลุ่ม ใน 4 องค์ประกอบ 8 ตัวชี้วัด ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1	พฤติกรรมส่วนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับอบายมุข
ตัวชี้วัดที่ 5	การเล่นเกมและการส่งชิ้นส่วนไปชิงโชค
ตัวชี้วัดที่ 6	การคบเพื่อน
ตัวชี้วัดที่ 7	การเกียจคร้านการทำงาน

องค์ประกอบที่ 2	สภาพแวดล้อมด้านกายภาพ
ตัวชี้วัดที่ 3	การยึดมั่นขนบประเพณี

องค์ประกอบที่ 4	กิจกรรมทางสังคมเกี่ยวกับอบายมุข
ตัวชี้วัดที่ 19	การพนันประเภทต่างๆ ร่วมทั้งการพนันในเกมกีฬาพื้นเมือง
ตัวชี้วัดที่ 21	การพนันที่ถูกลงโทษ
องค์ประกอบที่ 7	พฤติกรรมที่คล้อยตามสังคม
ตัวชี้วัดที่ 30	การไม่หลงใหลในการพนัน
ตัวชี้วัดที่ 31	การส่งเสริมสุขภาพ

เมื่อพิจารณาองค์ประกอบและตัวชี้วัดเหล่านี้ปรากฏว่าเป็นองค์ประกอบด้านพฤติกรรมของบุคคล และสภาพชุมชนที่มีความแตกต่างกัน แต่องค์ประกอบด้านการยกระดับคุณภาพชีวิตไม่แตกต่างกัน โดยเป็นองค์ประกอบการตั้งกลุ่มในชุมชน การสร้างความสมดุลในสังคม และจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมในสังคม ทั้งนี้อาจอธิบายได้จากการเข้าไปสังเกตการณ์ในชุมชนของผู้วิจัยที่พบว่าการตั้งกลุ่มต่างๆ ในชุมชนนั้นได้รับการส่งเสริมจากนโยบายของรัฐบาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ที่จะมีกลุ่มอาชีพเสริมต่างๆ ในชุมชนเกือบทั่วประเทศ ส่วนการสร้างสมดุลทางสังคมซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับการชุมนุมประท้วง การไม่ประกอบอาชีพเป็นหลักแหล่งและความเชื่อในภูมิปัญญาบางประการนั้น สำหรับชุมชนในชนบท พฤติกรรมทางการเมืองและความเชื่อถือในภูมิปัญญา ยังคงไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากนักจากการพัฒนาหรือไม่มีโครงการพัฒนาใดเน้นในเรื่องเหล่านี้ และองค์ประกอบ การสร้างจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมในสังคม ซึ่งอาจต้องใช้ระยะเวลาในการพัฒนาอีกระยะหนึ่ง

ในส่วนของตัวชี้วัดทั้ง 8 ตัวชี้วัดที่แตกต่างกันนั้น เป็นตัวชี้วัดที่เกี่ยวกับอบายมุข 3 ประการคือ การพนัน การคบเพื่อน และความเกียจคร้านการทำงาน แต่ตัวชี้วัดที่เกี่ยวกับการดื่มสุราและยาเสพติด การเที่ยวกลางคืน และการดูการละเล่นไม่ปรากฏในตัวชี้วัดที่ต่างกัน 2 กลุ่ม ซึ่งอธิบายได้ดังนี้

- การดื่มสุราและยาเสพติด พฤติกรรมนี้รวมยาเสพติดทั้งหลาย ซึ่งเป็นเรื่องผิดกฎหมายจึงยากที่จะได้ข้อมูลจริง ในส่วนของสุรา บุหรืนั้น สามารถสะท้อนได้จากร้านขายของในหมู่บ้าน ซึ่งมีหลักฐานจากการพูดคุยกับเจ้าของร้านที่บอกว่าเมื่อก่อนจะขายได้ดี แต่เมื่อมีโครงการพัฒนาและกลุ่มในชุมชนร่วมมือกัน ลด ละ เลิก สุราและบุหรืจำนวนขายสินค้าเหล่านี้ก็ลดลง จนถึงกับไม่มีจำหน่ายในบางหมู่บ้าน

- การเที่ยวกลางคืน และการเที่ยวดูการละเล่น อบรมทั้ง 2 ประเภทนี้ พิจารณาค่อนข้างยาก เพราะการเที่ยวข้างถือเป็น การคลายเครียดและสนับสนุนศิลปะพื้นบ้าน ดังที่ในการประชุมผู้เชี่ยวชาญก็มีข้อท้วงติงว่าน่าจะมีได้บ้างในชุมชนทั่วไป และใน พระพุทธศาสนา ก็ระบุว่า การเที่ยวเป็นนิจ จนทำให้เสียทรัพย์ เป็นหนี้สินเสียการงาน และเสียสุขภาพจึงเป็นอบายมุข

การศึกษาสภาพชุมชน

ในการศึกษาสภาพชุมชนเพื่อใช้ตัวชี้วัดที่ได้ หลังจากนั้นได้เข้าสำรวจสภาพชุมชน และศึกษากระบวนการพัฒนาชุมชนในลักษณะต่างๆ ผู้วิจัยได้สรุปรูปแบบการพัฒนาชุมชน 4 รูปแบบ ทั้งนี้การพัฒนามาจากรูปแบบเน้นการปลอดภัย โดยการรักษาศิลปะเป็นเบื้องต้น บางรูปแบบเน้นการพัฒนาความเป็นอยู่แล้วค่อยลด ละ เลิกอบายมุขในภายหลัง ทั้งนี้แต่ละ รูปแบบมีข้อแตกต่างในการพัฒนาและผลของการพัฒนา ดังนี้

รูปแบบที่ 1 มี 2 กลุ่มที่สำคัญ คือ กระบวนการพัฒนาชุมชนตามแนวบุญนิยม ของเครือข่ายอโศกกับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต ทั้งสองกลุ่ม เน้นพระพุทธศาสนาการรักษาศีลและการมีคุณธรรม

รูปแบบที่ 1.1 กระบวนการพัฒนาชุมชนตามแนวบุญนิยมของเครือข่ายอโศก การดำเนินชีวิตของชาวอโศก คือ

ลดละ ขยัน กล้าจน ทนเสียคติ หนีสะสม นิยมสร้างสรรค์ สวรรค์นิพพาน
 กลวิธีการอบรมเน้นกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการและต่อเนื่องให้เป็นวิถีชีวิต เป็นวัฒนธรรมชุมชน โดยการสร้างสัมมาทิฐิ (ถูกต้อง ถูกตรง ดิงาม) การปฏิบัติจริง การสัมผัสกับตัวอย่าง (ตัวอย่างที่ดีมีค่ายิ่งกว่าคำสอน) โดยไปอาศัยอยู่ในชุมชนอโศก ร่วมปฏิบัติตนเฉกเช่นชาวอโศก และหลังการอบรมมีการติดตามไปเยี่ยมชุมชน โดยวิทยากร พี่เลี้ยงและสร้างเครือข่ายบุญนิยม (การให้ การเสียสละ เป็นต้น) ดังนั้นด้วยเครือข่ายและ กิจกรรมเสริมและสนับสนุนในพื้นที่ทำให้เกิดชุมชนแห่งศีล มีจิตตั้งมั่นในการลด ละ เลิก ปลอดภัย นำไปสู่ชุมชนเข้มแข็ง เป็นทุนทางสังคมร่วมสร้างสุขภาวะสังคม

รูปแบบที่ 1.2 กระบวนการสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิต เป็นกลุ่มองค์กรการเงินชุมชนที่ "ไม่ทำเงินเพื่อเงิน" แต่ "ทำเงินเพื่อคุณธรรม" ใช้เงินเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณธรรมให้แก่คน เป็นเครือข่ายของพระสงฆ์ที่ใช้ กระบวนการสัจจะสะสมทรัพย์เป็นเครื่องมือในการพัฒนาจิตวิญญาณของชุมชน และพาผู้

คุณธรรม ความซื่อสัตย์ ความเมตตา และการเดินสายกลาง ร่วมกันเรียนรู้ปัญหา แก้ปัญหาของตนเอง มองตัวเงินที่สะสมไว้อย่างมีสติ ยับยั้งชั่งใจและใช้เงินจำนวนนี้ พัฒนาคุณธรรมตั้งแต่เกิดจนตาย ทุกกิจกรรมจะต้องพัฒนาด้านคุณธรรมควบคู่ไปเสมอ โดยบูรณาการให้เข้ากับการออมเงิน การกู้เงิน การจัดสวัสดิการต่างๆ อาทิ กิจกรรม รวมซื้อรวมขาย กิจกรรมสร้างชีวิตสาธารณะ และสวัสดิการผู้สูงอายุ ผู้พิการขาดการดูแล

ลักษณะเด่นในการประชุมอบรมคือ สมาชิกของการอบรม ประกอบด้วยสมาชิก ในชุมชนทุกเพศทุกวัย เข้าค่ายฝึกอบรมร่วมกันทั้งผู้สูงอายุ วัยทำงานและเยาวชน ทำให้มี สภาพเหมือนครอบครัวใหญ่ที่ปฏิบัติกิจกรรมร่วมกัน ทำให้เด็กสามารถรับรู้ปัญหาและ แสดงความคิดเห็นได้เท่าเทียมกับผู้ใหญ่

รูปแบบที่ 2 มีแนวคิดการพัฒนาชุมชนที่ผสมผสานทางสังคมและทุนชีวิต 9 ประการ คือ ทุนปัญญา (จิตใจ) ทุนความรู้ (รู้เท่าทัน) ทุนสังคมศิลปวัฒนธรรม ทุนทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม ทุนการเมืองการปกครอง ทุนสุขภาพร่างกาย ทุนแกนนำ ทุนเวทีสาธารณะ การสื่อสาร และทุนเศรษฐกิจและสวัสดิการกลาง โดยมีหลักในการทำงานดังนี้

1. การพบปะพูดคุย การมีส่วนร่วม
2. การมีกฎเกณฑ์ที่ชาวบ้านร่วมกันคิด จะศักดิ์สิทธิ์กว่ากฎหมาย เพราะ กฎหมายนั้นชาวบ้านจะรู้สึกบีบบังคับ
3. "ไม่ใช่ผู้นำเดี่ยว แต่ใช้ "สภาผู้นำ" ที่คัดเลือกกันเองภายในกลุ่มต่างๆ
4. ต้องทำให้เกิดวัฒนธรรมการใช้ข้อมูลตรวจสอบประเมินผลของตนเองตลอด
5. ต้องปรับแผนชุมชนอย่างต่อเนื่องตลอดไป โดยเอาข้อมูลจากการตรวจสอบ และประเมินเป็นฐานในการปรับแผน

รูปแบบที่ 3 ใช้แนวคิดการจัดการองค์ความรู้และวิจัยปฏิบัติการ โดยปฏิรูปการเรียนรู้ ในชุมชน ดังนี้

ให้หลุดพ้นจากการคิดแบบพึ่งพา มาพึ่งตนเอง

หลุดพ้นจากวัฒนธรรมการเรียนรู้แบบรับมาเรียนรู้แบบรุก พัฒนาองค์ความรู้ ใหม่ด้วยตนเอง

หลุดพ้นจากวิธีคิดและวิธีการจัดการแบบแยกส่วน มาคิดแบบเชื่อมโยงหรือ บูรณาการและจัดการแบบผนึกกำลัง

รูปแบบที่ 4 ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเน้นความตระหนักในปัญหาเฉพาะหน้าในชุมชน เน้นความสมดุลอย่างพอประมาณและมีเหตุผล เน้นการบริหารจัดการทรัพยากร เน้นการพึ่งตนเองลดการพึ่งพาจากภายนอก ลดความอยากได้อยากมีให้อยู่ในระดับที่พึ่งตนเองได้ จนถึงระดับที่มีเหลือสามารถให้และแบ่งปันผู้อื่นได้ ไม่อยู่อย่างตัวใครตัวมันไม่หวังกำไรสูงสุด แต่หวังสร้างความมั่นคงของชุมชนมากกว่าความมั่นคงทางเงินตรา

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการกำหนดตัวชี้วัดชุมชนปลอดภัยอย่างยั่งยืน สามารถนำไปใช้ในการศึกษาชุมชนเพื่อศึกษาวิถีชีวิตและแนวทางการพัฒนาชุมชนให้ ลด ละ เลิกอบายมุข จนสามารถนำชุมชนให้ปลอดภัยได้ ผู้วิจัยนำผลการวิจัยที่ได้ทั้งหมดเป็นพื้นฐานในการกำหนดข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาสังคมสู่ความสงบและสันติสุขดังต่อไปนี้

1. ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชุมชนปลอดภัยอย่างยั่งยืน

ผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า ชุมชนที่ก้าวเข้าสู่การปลอดภัยอย่างยั่งยืน มีการรวมกลุ่มกันอย่างเข้มแข็ง พร้อมทั้งจะรับแนวคิดใหม่ๆ จากกลุ่มเครือข่าย โดยมีจุดหมายร่วมกันในการทำมาหากิน มีศีล และการเสียสละร่วมกันแก้ปัญหา มีคุณธรรมด้านสังคม เช่น ความเมตตา ความซื่อสัตย์ และการเดินสายกลาง

นอกจากนั้น การศึกษาแนวทางการพัฒนาชนบทของไทยนั้น เดิมทีคนทำงานพัฒนาเป็นผู้เขียนโครงการ ทำหน้าที่ประสานงาน ร่วมมือกันทำงานกับชาวบ้าน แต่ปัจจุบันบทบาทของชาวบ้านเติบโตขึ้น สามารถที่จะจัดการเรื่องเหล่านี้ได้เอง สามารถเขียนโครงการรวมทั้งดำเนินการ และประสานงานต่างๆเองได้ แต่ยังคงขาดการสื่อสารกับสังคมอย่างเป็นระบบและขาดพื้นที่รูปธรรมที่เป็นตัวอย่างของกระบวนการจัดการองค์ความรู้จากต้นแบบที่มีอยู่ให้เป็นแนวคิดที่นำไปประยุกต์ได้ในชุมชนอื่นๆ

วิทยาลัยการจัดการทางสังคม (วจส.) ได้เน้นการถอดองค์ความรู้สู่การจัดการทางสังคม (สวิง ต้นอุด, 2547) เพื่อการพัฒนาที่เข้มแข็งและยั่งยืน สรุปได้ว่า สิ่งสำคัญของการถอดองค์ความรู้คือ การทำให้พื้นที่ที่มีความเข้าใจในตัวเอง มีความเข้าใจในตัวเององค์ความรู้ที่ชัดเจนนั่นมีระบบที่จะพัฒนาเป็น "ศูนย์การเรียนรู้" เพื่อสร้างพื้นที่สำหรับการเรียนรู้ของเครือข่ายของสังคม ศูนย์การเรียนรู้นี้ ยังเป็นพื้นที่ยืนยันหรือพื้นที่ปฏิบัติการเพื่อยกระดับการเรียนรู้ของสังคม กระบวนการถอดองค์ความรู้ต้องตอบสนองต่อพื้นที่ที่

ตอบสนองต่อสังคมนี้ จะต้องถูกจัดระบบไว้อย่างดี โดยระบบจะต้องนำข้อมูลออกมาเคลื่อนไหวและการเตรียมตัวชุมชนเพื่อจะเป็นศูนย์การเรียนรู้ต่อไปด้วย

ขณะนี้เรากำลังสร้างสังคมทางเลือก แต่พบว่ามีทางเลือกในสังคมไทยไม่มากนัก ทางเลือกในสังคมล้วนถูกรอบงำโดยทางเลือกกระแสหลัก ดังนั้นสิ่งที่เราต้องการจากกระบวนการถอดองค์ความรู้คือ การสร้างความรู้ที่หลากหลายให้สังคม สร้างหลักคิด วิธีคิด ที่หลากหลาย ถ้ามีทางเลือกมากมายและหลากหลายทั้งระดับคิด วิธีคิด วิธีการในการจัดการปัญหา สังคมก็จะเข้มแข็งและยั่งยืน

ดังนั้นการสร้างเครือข่ายและสถาบันทางสังคมให้มีกิจกรรมต่างๆ ตลอดจนการถ่ายทอดความคิดในแนวทางที่แตกต่างกัน และเผยแพร่สู่สาธารณชนในวงกว้างควรได้รับการส่งเสริมอย่างต่อเนื่องและเข้มแข็ง โดยผ่านสถาบัน เช่น วิทยาลัยการจัดการทางสังคม (วจส.) กลุ่มเครือข่ายชุมชนคนเป็นสุขที่ผลิตวารสารพอเพียง สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ทั้งนี้โดยมีสำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) และศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรมเป็นผู้ประสาน

2. ยุทธศาสตร์ในการจัดกิจกรรมต่อเนื่อง

จากผลการวิจัยพบว่าในกลุ่มชุมชนที่เข้มแข็งนั้น มีกระบวนการประเมินและติดตามผลอย่างใกล้ชิดรวมทั้งการสืบเนื่องเจตนารมณ์ของกลุ่มและของโครงการ เพื่อคอยให้ความช่วยเหลือ และสำคัญกว่านั้นคือ การให้กำลังใจซึ่งกันและกัน โครงการต่างๆ จะต้องเป็นโครงการที่มีพลวัต (dynamic) ไม่มีวันตาย แต่จะพัฒนาและปรับปรุงต่อไปเรื่อยๆ มีการกระตุ้นและสร้างคนรุ่นใหม่เข้ามาทดแทนอย่างต่อเนื่อง

3. ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาปัจเจกบุคคลให้ห่างไกลอบายมุข

ระบบการเป็นคนดีมีคุณธรรมและห่างไกลอบายมุขสามารถกระตุ้นให้คนทำความดีอย่างต่อเนื่อง โดยใช้ตัวตนของตนเองเป็นหลักศึกษาตนเอง วางเป้าหมายในการปรับปรุงวิถีชีวิตของตนเองเป็นหลัก ศึกษาตนเองวางเป้าหมายในการปรับปรุงวิถีชีวิตของตนเอง ตั้งจิตมั่นในการลด ละ เลิก ปลอดภัย เป็นตัวอย่างเป็นแกนนำของสังคม ทั้งนี้จะต้องมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จัดระบบส่งเสริม เช่น การจัดกิจกรรมส่งเสริมทางสื่อมวลชนเป็นระยะ

4. ข้อเสนอแนะบทบาทการสนับสนุนจากศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาแผ่นดินเชิงคุณธรรม

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยพบว่าขณะนี้มีการขยายพัฒนาชุมชนหลายเครือข่ายทั่วประเทศ ทั้งที่เน้นการปลอดภัยและเน้นคุณธรรม และเน้นการพัฒนาความเป็นอยู่ของชุมชน

สำหรับเครือข่ายที่เน้นการปลอดภัยและเน้นคุณธรรม เช่น กลุ่มอโศกและกลุ่มสังฆะออมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิตนั้น ได้ปฏิบัติการโดยเน้นการลด ละ เลิก และปลอดภัยได้ผลคืออยู่แล้ว ควรส่งเสริมให้มีพลังยิ่งขึ้น เพื่อให้ชุมชนในเครือข่ายมีความเข้มแข็งและมั่นคง ยั่งยืนตลอดไป

ในส่วนเครือข่ายอื่นๆ และสถาบันเช่น วิทยาลัยการจัดการทางสังคม สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (อพช.) และอื่นๆ ศูนย์คุณธรรมควรได้เป็นแกนกลางในการประสานความร่วมมือและจัดระบบข้อมูลให้สามารถเชื่อมโยงกันได้โดยง่ายและสะดวก เพื่อประโยชน์ในการรวบรวมและสร้าง "ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน" เพื่อรวบรวมทางเลือกที่มากและหลากหลายในการจัดการปัญหาสังคมไทยให้เข้มแข็งและยั่งยืนตลอดไป

ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป

จากการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยพบว่า ในระดับชาวบ้านหรือชุมชนมีการวิจัยท้องถิ่นปรากฏตามหน่วยงานที่ให้ทุนสนับสนุนการวิจัย เช่น สกว. สสส. และ อพช. มากมาย ดังนั้นควรจะได้มีการวิจัยเชิงอภิมานเพื่อสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาชุมชนปลอดภัยจากผลการวิจัยเหล่านั้น เพื่อสร้างทางเลือกที่หลากหลายในการจัดระบบการคิด วิเคราะห์ และวิธีการในการจัดการกับปัญหาในชุมชน ให้กับสังคมในรูปแบบต่างๆ

นอกจากนี้อาจทำการวิจัยซ้ำในเชิงการสำรวจ (survey) เชิงปริมาณเพื่อศึกษาชุมชนให้ครอบคลุมประชากรทั้งประเทศ โดยใช้เทคนิคการสุ่มตัวอย่างที่ใช้ความน่าจะเป็น (probability random sampling) เพื่อศึกษาสภาพการปลอดภัยของประเทศในภาพรวม หรือใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) อย่างสมบูรณ์เพื่อศึกษากระบวนการและแนวทางที่จะพัฒนาชุมชนนั้นๆ ตามสภาพเฉพาะของชุมชนในลักษณะนั้นๆ

บรรณานุกรม

- กรุงเทพมหานคร 8 กรกฎาคม 2548 หน้า 12 และ 22 สิงหาคม 2548 หน้า 3
โฆสิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์. (ตุลาคม - ธันวาคม, 2539). ข้อเสนอเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน.
วารสารเศรษฐศาสตร์. 1(2): 6 - 11.
- จารึก เซ็นเจริญ และ มุฮัมมัด พายิบ, ผู้แปล. (2541). **หะดีษเศาะอิหฺมุสลิม เล่ม 2 ตัวบทและคำแปลภาษาไทย**. อัล-อิหม่าน.
- จึงเชียงฟ้าชื่อ (2544). **ชุมชนชาวอโศก**. บริษัทฟอภัยจำกัดกรุงเทพฯ.
- จุฑารัตน์ บุญญาวัตร; เยาวนิจ กิตติธรรกุล; และสมยศ พุ่มหว่า (เมษายน - มิถุนายน, 2548) กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาโครงการสงขลาเมืองนำอยู่ของเทศบาลนครสงขลา จังหวัดสงขลา. **วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์**. 11(2):136 - 150.
- เจเลีย บุรีภักดี. (2542, กันยายน). ทฤษฎีระบบและการพัฒนาที่ยั่งยืน. **วารสารบัณฑิตศึกษา**. 3(3): 24 - 32.
- ทรงพล เจตนาวณิชย์. (2538). ลักษณะของโครงการพัฒนาขนาดเล็กและกระบวนการสนับสนุนจากสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา. ใน **ตัวชี้วัดสำหรับงานพัฒนาชนบท : ประสพการณ์จากนักพัฒนา**. สีลาภรณ์ นาครทรรพ และ ฉลวยลักษณ์ สีนประเสริฐ. หน้า 12 - 28. กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- ธีรเดช ฉายอรุณ. (พฤศจิกายน - ธันวาคม, 2544). แนวทางการสร้างตัวชี้วัดสำหรับการประเมินผลแผนงาน/โครงการ. **กรมประชาสัมพันธ์**. 44(6): 56 - 63.
- นิตยา กมลวัฒน์นิศา. (พฤษภาคม - มิถุนายน, 2546). บริบทไทยว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน. **วารสารเศรษฐกิจและสังคม**. 40(2): 14 - 20.
- นิลวันต์ พิษณุดำรง. (พฤษภาคม - มิถุนายน, 2546). นานาทัศนะจาก 4 ผู้บริหาร สศช. **วารสารเศรษฐกิจและสังคม**. 40(2): 51 - 56.
- ปนัดดา เพ็ชรสิงห์. (2530). **อบายมุขที่มีความสัมพันธ์กับการหนีโรงเรียนของนักเรียนวัยรุ่นในกรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์ สค.ม. (อาชีวศึกษาและงานยุติธรรม). นครปฐม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ถ่ายเอกสาร.
- ประยูรศักดิ์ ชลาชนเดชะ; และคนอื่นๆ. (2539). **มุสลิมในประเทศไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โครงการหอสมุดกลางอิสลาม สายสกุล สุดต่านสุลัยมาน.

- ประสิทธิ์ จรรย์ภากร. (2530). **ธรรมมีอุปการะมาก อกติ4 อบายมุข4**. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการ
 อำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2539). **การพัฒนาที่ยั่งยืน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : มูลนิธิ
 โกลบอลทอง.
- _____. (2545). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ :
 บริษัทสี่ตะวัน จำกัด.
- พล้อย พรปรีชา. (2530). **อบายมุข 6**. กรุงเทพฯ : สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ.
- พวงผกา ประเสริฐศิลป์. (2543). **ภูมิปัญญาไทยและภูมิปัญญาท้องถิ่น ใน วิถีไทย/สถาบัน
 ราชภัฏสวนดุสิต**. สถาบันราชภัฏสวนดุสิต. หน้า 65 - 123. กรุงเทพฯ : เซิร์คเวฟ
 เอ็ดดูเคชั่น.
- พุทธทาสภิกขุ. (2529). **ฟ้าดาวระหว่าง 50 ปี ที่สวนโมกข์**. สวนอุดมมูลนิธิ.
- เมธา วาดีเจริญ. (ม.ป.ป.). **ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ประเพณีและวัฒนธรรมของชาวไทยมุสลิม
 ภาคใต้ : สำหรับข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ปฏิบัติหน้าที่ราชการภาคใต้และ
 ประชาชนทั่วไป**. กรุงเทพฯ : สุตราพิศาล.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542**. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์
 พับลิเคชันส์
- รุ่งฤดี เมธีธารง. (2536). **ทัศนคติต่ออบายมุข 6 ของนักเรียนวัยรุ่นในกรุงเทพมหานคร**.
 ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาพัฒนาการ). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
 ศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- เล็ก พงษ์สมกรไทย. (2539, มกราคม). **การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน**. **การศึกษาตลอดชีวิต**.
 17 (11) : 52 - 55.
- วสันต์ ลิ้มเจริญ. (ม.ป.ป.). **ปัญหาการใช้คำศัพท์ในการประกันคุณภาพการศึกษาระดับ
 อุดมศึกษาของไทย**. กรุงเทพฯ : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏ
 ธนบุรี.
- วินัย วีระวัฒนานนท์ (2537). **สิ่งแวดล้อมและการพัฒนา**. กรุงเทพฯ : ส่องสยาม.
- สวัสดิ์ พินิจจันทร์. (2538). **การลดอบายมุข**. กรุงเทพฯ : ฝ่ายเผยแพร่พระพุทธศาสนา
 กองศาสนศึกษา กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ.
- สมเด็จพระสังฆราช (จวน อุฏฐายี). (2542). **มงคลในพุทธศาสนา**. กรุงเทพฯ : โรงเรียนเตรียม
 อุดมศึกษา.

- สมพร พรหมหิตาธร. (2538). **คู่มือกฎหมายการพนัน**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: นิติธรรม. สำนักเลขาธิการคณะกรรมการรัฐมนตรี. (2542). **คู่มือการกำหนดตัวชี้วัดตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย**. โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการคณะกรรมการรัฐมนตรี. อมร รักษาสัตย์. (2540, พฤษภาคม-มิถุนายน). การเล่นเกมพนัน (1) จากมิติทางพุทธธรรม และปรัชญา. **ร่วมโพธิ์แก้ว**. 4(21): 33 - 38.
- อมรวิชัย นาคทรพรพ. (2541). **รายงานการวิจัยเรื่องในกระแสแห่งคุณภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- อุฎา แลณี. (2546). **การศึกษาเปรียบเทียบทัศนคติต่อทางแห่งความเสื่อม 6 ประการ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนวัยรุ่นนโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนเอกชน สอนศาสนาอิสลามในจังหวัดนราธิวาส**. ปรินญาณีพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาพัฒนาการ). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- Carley, M. (1981). **Social measurement and social indicators**. London : George Allen & Unwin.
- Land Kenneth, C. (1981). Identification of socio-economic indicators for use in integrated social and economic planning in **Socio-economic indicators for planning : methodological aspects and selected examples**. France : United Nation.

ภาคผนวก ก
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสอบถาม / สัมภาษณ์ เรื่องเกี่ยวกับสภาพของบุคคลและชุมชน

เรียน ผู้ช่วยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสอบถาม / สัมภาษณ์

ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม มีเป้าหมายที่จะพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนให้อยู่ดีมีสุข โดยการสร้างให้บุคคลและชุมชนมีภูมิคุ้มกันและมีพลังคุณธรรมที่เข้มแข็ง เพียงพอที่จะทำให้สังคมสันติสุขตลอดไป ปัจจุบันประเทศไทยมีความก้าวหน้าทางวัตถุอย่างรวดเร็ว ในขณะที่คุณธรรมและจิตใจของประชาชนจะทรุดลงทุกขณะประกอบกับความซับซ้อนของปัญหาสังคม ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรมได้กำหนดให้มีการวิจัยและพัฒนาตัวชี้วัดชุมชนปลอดภัยอย่างยั่งยืน เพื่อเป็นจุดเริ่มของการสร้างพลังคุณธรรมและความเข้มแข็งทางจิตใจของประชาชนให้สามารถดำรงชีพในสภาวะของความขัดแย้งหรือไม่สมดุลของการพัฒนาทางกายภาพและจิตภาพได้อย่างสันติสุข

แบบสอบถาม / สัมภาษณ์ฉบับนี้จะนำไปใช้พื้นฐานในการพัฒนาคุณธรรมของบุคคลตลอดจนการปรับสภาพของชุมชนให้เหมาะสมที่จะเป็นบุคคลและชุมชนที่มีสันติสุขตลอดไป ดังนั้นการตอบแบบสอบถามอย่างจริงจังจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะสะท้อนให้เห็นภาพรวมของสภาพปัจจุบันและให้แนวในการพัฒนาชุมชนที่มีความเจริญรุ่งเรือง

จึงขอให้ท่านทำความเข้าใจกับผู้ที่ท่านจะสัมภาษณ์หรือตอบแบบสอบถามให้เข้าใจถึงจุดมุ่งหมายของแบบสอบถามนี้ โดยอ่านข้อความในกรอบสี่เหลี่ยมข้างต้นให้ผู้ตอบฟังเพื่อจะได้รับข้อมูลที่ตรงตามความคิด ความรู้สึกและความเป็นจริงของเขา

ขอขอบพระคุณ

(นาง ส.วาสนา ประवालพฤกษ์)

แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพของบุคคลและชุมชน (ฉบับเดิมใช้เก็บข้อมูลการวิจัย)

โปรดกาเครื่องหมาย ✓ ในช่อง ที่เป็นจริงของท่าน

■ เพศ

หญิง ชาย

■ อายุ

ต่ำกว่า 20 ปี
 20 - 39 ปี
 40 - 59 ปี
 60 ปี และสูงกว่า

แบบสอบถามนี้มี 2 ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 มี 25 ข้อ

ตอนที่ 2 มี 55 ข้อ

โปรดตอบให้ครบทุกข้อ ข้อมูลเหล่านี้จะไม่พิจารณาเป็นรายบุคคลแต่จะจัดกระทำทางสถิติเพื่อที่จะทราบลักษณะและแนวโน้มของกลุ่มบุคคลและชุมชน

ตอนที่ 1 โปรดพิจารณาข้อความต่อไปนี้ว่าท่านเห็นด้วยกับกิจกรรมหรือการกระทำนั้นเพียงใด โดยกา ✓ ในช่องตามระดับความเห็นด้วยดังนี้

4 เห็นด้วยอย่างยิ่ง 3 เห็นด้วย 2 ไม่เห็นด้วย 1 ไม่เห็นด้วยเลย

ข้อ	ข้อความ	4	3	2	1
1	การซื้อขายลอตเตอรี่การกุศล				
2	การมีบ่อนการพนันที่ถูกกฎหมาย				
3	การส่งชิ้นส่วนสินค้าไปเสี่ยงโชค				
4	การส่งเสริมให้ผลิตสุราพื้นบ้าน				
5	การมีสนามชนวัว / ตีไก่ในหมู่บ้าน				
6	การซื้อขายหอยบนดิน				
7	การเล่นการพนันในงานประเพณีต่างๆ				
8	การใช้ปุ๋ยชีวภาพในการเกษตร				
9	การตั้งชมรมพิทักษ์สิทธิ				
10	การตั้งกลุ่มออมทรัพย์ในหมู่บ้าน				
11	การตั้งชมรมคนนอนดึก				
12	การตั้งโรงงาน				
13	ความเอื้ออาทรในสังคม				
14	การประท้วงทำลายทรัพย์สินเพื่อให้ได้ตามที่ร้องขอ				
15	การหวังผลผลิตจากการเสี่ยงโชค				
16	การล้อเลียนความพิการของคนอื่น				
17	การเชื่อถือในภูมิปัญญาชาวบ้าน				
18	การบูชาต้นไม้หรือสิ่งแปลกประหลาดเพื่อขอเลขเด็ด				
19	การเพาะปลูกโดยวิถีธรรมชาติ				
20	การส่งเสริมเพลงพื้นบ้าน				
21	การดื่มสุราเป็นครั้งคราว				
22	การแสดงศิลปะอนาจารในงานวัด				
23	การเล่นเพลงพื้นบ้านในงานประเพณี				
24	การไม่ประกอบอาชีพเป็นหลักแหล่งเพราะมีฐานะดีแล้ว				
25	การเลือกงานที่คิดว่าต่ำกว่าคุณวุฒิต่างๆ ที่ไม่มีรายได้ยังชีพ				

ตอนที่ 2 โปรดพิจารณาข้อความต่อไปนี้ว่ามีความเป็นจริงเพียงใด โดยกา ✓ ในช่องตามระดับความเห็นด้วยดังนี้

4 เป็นจริงมากที่สุด 3 เป็นจริง 2 ไม่ค่อยจริง 1 ไม่จริงเลย

ข้อ	ท่านเห็นด้วยกับข้อความต่อไปนี้เพียงใด	4	3	2	1
1	ข้าพเจ้าชอบเสียงโชคโดยเล่นพนันเล็กๆ น้อยๆ				
2	ไม่ว่าจะเป็นหวยใต้ดินหรือบนดินข้าพเจ้าก็ไม่สนใจ				
3	รายการโทรทัศน์ที่ข้าพเจ้าชอบ คือ เกมโชว์ต่างๆ				
4	จวนวันลอตเตอรี่ออกข้าพเจ้ามักจะไปเสาะหาเลขเด็ดจากที่ต่างๆ				
5	ข้าพเจ้ามักจะมีลอตเตอรี่ติดกระเป๋าไว้เสมอ				
6	ข้าพเจ้ามักจะทำซื้อสินค้าเพื่อส่งชิ้นส่วนไปชิงโชค				
7	ข้าพเจ้าชอบดูรายการตลกคาเฟ่				
8	ข้าพเจ้ามักมีอารมณ์คล้อยตามการอภิปรายและการกลั่นแกล้งของตัวละครที่ดู				
9	ข้าพเจ้าซื้อลอตเตอรี่ เพราะคิดว่าถึงไม่ถูกรางวัลก็ยังเป็นการช่วยสังคมได้				
10	หลังเลิกงานข้าพเจ้ามักไปเที่ยวตามสถานเริงรมย์เพื่อเป็นการคลายเครียด				
11	รายได้ของข้าพเจ้าส่วนหนึ่งจะกันไว้เพื่อเที่ยวกลางคืน				
12	ถ้าไม่จำเป็นข้าพเจ้าจะไม่ออกจากบ้านเวลาค่ำคืน				
13	ข้าพเจ้าชอบไปเดินเล่นตลาดนัดหรืองานกลางคืนตามเทศกาล				
14	เมื่อเลิกงานหรือเสร็จธุระข้าพเจ้ามักจะตรงกลับบ้าน				
15	ข้าพเจ้าจะตั้งตาคอยงานประจำปีในหมู่บ้าน เพื่อจะได้เที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ				
16	ยามว่างข้าพเจ้ามักจะท่องไปในอินเทอร์เน็ตอย่างไร้จุดหมาย				
17	ข้าพเจ้าชอบเล่นเกมส่ทางอินเทอร์เน็ต				
18	เพื่อนมักจะทำตุ๊กตาข้าพเจ้านั้นถ้าไม่มีตุ๊กตาทางเข้าบ้านไม่ถูก				
19	เพื่อนข้าพเจ้าบางคนเป็นนักเลง				

ข้อ	ท่านเห็นด้วยกับข้อความต่อไปนี้เพียงใด	4	3	2	1
20	ข้าพเจ้าร่วมมือพัฒนาชุมชน				
21	เพื่อนสนิทของข้าพเจ้าเป็นคนมีหลักแหล่งมั่นคง				
22	ข้าพเจ้ามักล้อเลียนความพิการหรือจุดด้อยของเพื่อน ด้วยความสนุกสนาน				
23	ข้าพเจ้าชอบรวมกลุ่มเพื่อทำประโยชน์ให้ชุมชน				
24	ข้าพเจ้ามักรวมกลุ่มเพื่อนตามทางแยกหรือชุมชน เพื่อคอยล้อเลียนคนที่ผ่านไปมา				
25	ข้าพเจ้าหาเรื่องสนุกเฮฮาไปวันๆ				
26	ข้าพเจ้าไม่สูบบุหรี่				
27	ข้าพเจ้ายึดมั่นในความประหยัด				
28	เมื่อมีโอกาสข้าพเจ้าจะรีบฉกฉวยโอกาสนั้น แม้ว่าจะเห็นว่า ไม่ค่อยเหมาะสม				
29	ข้าพเจ้าดื่มชาดอง (มีสุราผสม) เพื่อรักษาโรค				
30	ข้าพเจ้าจะดื่มสุราตามมารยาทสังคม				
31	ข้าพเจ้ามักชวนเพื่อนมาดื่มสุราที่บ้าน				
32	การดื่มสุราเพียงเล็กน้อยช่วยให้เจริญอาหาร				
33	ข้าพเจ้าเป็นโรคพิษสุราเรื้อรัง				
34	ชุมชนหรือหมู่บ้านของข้าพเจ้าสงบปลอดภัย				
35	ข้าพเจ้าดื่มสุราเพื่อดับทุกข์				
36	หลังเลิกงานข้าพเจ้ามักไปนั่งร้านเหล้า				
37	ผู้คนในละแวกบ้านข้าพเจ้าล้วนมีอาชีพเป็นหลักแหล่ง				
38	หมู่บ้านข้าพเจ้ามีสภาพแวดล้อมร่มรื่น				
39	หมู่บ้านข้าพเจ้ามีสวนสาธารณะสำหรับทุกคนได้พักผ่อน				
40	หมู่บ้านข้าพเจ้าปลอดภัยอาชญากรรม				
41	ถ้าเป็นไปได้ข้าพเจ้าอยากย้ายไปอยู่ที่อื่น				
42	ในหมู่บ้านมักมีเสียงอึกทึกจากมหรสพในหมู่บ้าน				
43	งานประจำปีมักจะมีการเล่นพนันรวมอยู่ด้วย				
44	เมื่อมีงานในหมู่บ้านมักมีเรื่องทะเลาะวิวาทเกิดขึ้น				
45	งานประจำปีในหมู่บ้านมักจะมีมหรสพที่ไม่สมควร				
46	มีร้านขายเหล้าในหมู่บ้านของข้าพเจ้า				

ข้อ	ท่านเห็นด้วยกับข้อความต่อไปนี้เพียงใด	4	3	2	1
47	มีบ่อนการพนันในหมู่บ้านของข้าพเจ้า				
48	ผู้คนในหมู่บ้านของข้าพเจ้ายังมีวิถีชีวิตที่สงบเป็นธรรมชาติ				
49	หมู่บ้านของข้าพเจ้ายังยึดมั่นในขนบประเพณีดั้งเดิมเป็นอย่างดี				
50	ผู้คนในหมู่บ้านข้าพเจ้าล้วนเป็นเครือญาติที่ดีต่อกัน				
51	ในหมู่บ้านข้าพเจ้ามีแก๊งวัยรุ่นที่มีพฤติกรรมเสี่ยง				
52	ไม่มีแหล่งมั่วสุมหรือบริเวณอันตรายในหมู่บ้านข้าพเจ้า				
53	ครอบครัวของข้าพเจ้าสามารถอยู่ได้อย่างปกติสุขในหมู่บ้านนี้				
54	ผู้คนในชุมชนของข้าพเจ้าล้วนมีคุณธรรมและรักท้องถิ่น				
55	หมู่บ้านข้าพเจ้ามีปัญหาเรื่องการกำจัดขยะและสิ่งปฏิกูล				

การบันทึกเมื่อเข้าสำรวจหมู่บ้าน

1. ชื่อหมู่บ้าน จังหวัด ขนาดหมู่บ้าน
2. สภาพโดยทั่วไปและสภาพแวดล้อม ความสะอาดสวยงาม / ไม่สะอาด ความสะอาดเรียบร้อย / ไม่เรียบร้อย กลิ่นเหม็น / อากาศสดชื่น
3. มีร้านค้าหรือไม่ กี่ร้าน แต่ละร้านขายอะไร เช่น ลอตเตอรี่ หอย สุรา น้ำอัดลม ขนมขบเคี้ยว บะหมี่ซอง บุหรี่ ฯลฯ
 - สัมภาษณ์คนขายว่าอะไรขายดีที่สุด และความคิดเห็นเกี่ยวกับการปลอดภัย
4. กลุ่มในหมู่บ้านมีอะไรบ้าง กิจกรรมเป็นอย่างไร
5. สมบัติสาธารณะ เช่น บ่อน้ำ ตลาด มีหรือไม่ สภาพเป็นอย่างไร
6. มีที่พักผ่อนหย่อนใจ เช่น สนามเด็กเล่น ที่ว่างสำหรับเตะฟุตบอล
7. มีวัดกี่วัด กิจกรรมในวัด สภาพวัด
 - สัมภาษณ์พระเกี่ยวกับความเป็นอยู่ทั่วไปของชาวบ้าน งานบุญ และลักษณะของงาน
8. เป็นที่ตั้งของร้านค้า (ใหญ่ๆ หรือประเภทแฟรนไชส์) โรงงาน และกิจกรรมทางสังคมต่างๆ (เช่น เครือข่ายพัฒนา) อะไรบ้างนอกเหนือจากข้างต้น
9. สัมภาษณ์ประชาชนและให้ตอบแบบสอบถามอย่างน้อย 2 คน ต่อผู้ช่วยนักวิจัย 1 คน

(ถ้ามีจุดที่น่าสนใจนอกเหนือจากนี้ ที่คิดว่าควรบันทึกให้บันทึกไว้ด้วย และส่งการบันทึกทุกครั้งหลังออกจากหมู่บ้าน)

ภาคผนวก ข
การหาคุณภาพของเครื่องมือ

Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item -Total Correlation	Alpha if Item Deleted
194.8784	321.3138	.4151	.9085
193.9865	327.9587	.2376	.9103
194.5676	322.0570	.3540	.9093
194.2162	327.7060	.2600	.9100
193.6351	329.2212	.3383	.9093
193.6892	326.3815	.4135	.9086
194.0270	319.5061	.5945	.9069
193.5270	332.3897	.2308	.9100
193.8108	328.4021	.3905	.9090
193.6216	331.4987	.2524	.9098
193.7432	331.6729	.2363	.9099
193.8919	329.0292	.3255	.9093
194.7973	323.2871	.3994	.9086
193.5946	330.6005	.2397	.9099
193.8514	329.5803	.3469	.9093
194.0270	325.7801	.3592	.9090
194.1486	329.8817	.1749	.9109
194.2162	316.8293	.5277	.9072
194.7432	322.9058	.3146	.9098
193.5676	330.4132	.3140	.9095
193.9595	317.7107	.5488	.9070
193.8243	327.1879	.3129	.9094
194.7568	322.7071	.3614	.9091
193.7838	322.0348	.5237	.9076
194.5541	323.8395	.3015	.9099
193.7568	318.1592	.6795	.9062
193.5000	326.0068	.6294	.9079
194.0811	322.1303	.4058	.9086
194.4324	327.1255	.2782	.9098
194.0000	325.3973	.3700	.9089
194.3108	324.4363	.3056	.9098